

TÜRKİYE'DE YARGIYA TOPLUMSAL BAKIŞ

Dr. M. Sadi BİLGİÇ
Dr. Salih AKYÜREK
F. Serap KOYDEMİR

RAPOR NO: 69
ARALIK 2015
ANKARA

TÜRKİYE’DE YARGIYA TOPLUMSAL BAKIŞ

Dr. M. Sadi Bilgiç

Dr. Salih Akyürek

F. Serap Koydemir

BİLGE ADAMLAR

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

RAPOR NO: 69

ARALIK 2015

TÜRKİYE’DE YARGIYA TOPLUMSAL BAKIŞ

Proje Yöneticisi: Dr. M. Sadi Bilgiç

Anket Tasarımı: Dr. M. Sadi Bilgiç, Dr. Salih Akyürek, F. Serap Koydemir

Veri Analizi ve Raporlama: Dr. Salih Akyürek, F. Serap Koydemir, Dr. M. Sadi Bilgiç

Kapak Tasarımı: Sertaç Durmaz

Çalışmaya Katkı Sağlayan Kişiler: Kasım Esen, Şafak Beren Yıldırım, Müstecep Dilber,

Anket Uygulama:

Perspektif Strateji Araştırma Eğitim Danışmanlık A.Ş.

BİLGESAM YAYINLARI

Mecidiyeköy Yolu Caddesi No: 10 Celil Ağa İş Merkezi Kat:9 Daire:36
Mecidiyeköy / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 212 217 65 91 Faks: +90 212 217 65 93

Atatürk Bulvarı Havuzlu Sok. No: 4/6
A. Ayrancı / Çankaya / Ankara / Türkiye
Tel : +90 312 425 32 90 Faks: +90 312 425 32 90

www.bilgesam.org
bilgesam@bilgesam.org
ankara@bilgesam.org

Copyright © BİLGESAM Aralık 2015
Bu yayının tüm hakları saklıdır.
Yayın Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezinin
izni olmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz.

Basım-Cilt: SAGE Matbacılık

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	VI
YÖNETİCİ ÖZETİ	1
1. YÖNTEM VE ÖRNEKLEM	5
2. TÜRKİYE’DE YARGIYA GENEL BAKIŞ	9
2.1. Mahkeme Kavramının Yaptığı Çağrışımlar	11
2.2. Türkiye’de Mahkemelere ve Hukuka Genel Bakış	13
3. YARGININ BAĞIMSIZLIĞI	15
4. YARGININ TARAFSIZLIĞI	17
5. YARGIDA KİŞİLERE GÜVEN	19
6. YARGI ORGANLARINA GÜVEN	21
7. MAHKEME SÜREÇLERİNDE YAŞANAN PROBLEMLER	23
8. YARGIYA GÜVENİ OLUMSUZ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	25
9. YARGI DIŞINDA ADALET ARAYIŞI	27
10. MAHKEME DENEYİMİ VE ADLİ PERSONEL MEMNUNİYETİ	31
DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER	33
EK- ANKET FORMU	39

SUNUŞ

Bir ÷lkede yargı sisteminin düzgün işletilmesi ve dolayısıyla adaletin tesisi oldukça önemlidir çünkü güven veren bir yargı sistemi; insanların tam anlamıyla birey ve vatandaş olabilmesi, birer siyasi ve ekonomik aktör sıfatıyla farklı rolleri sağlıklı ve korkusuz bir şekilde yerine getirebilmesi için en etkili erklerden birisidir. Yalnızca adaleti sağlamak için var olan bir yargı, vaat etmekle kalmayıp farklı ekonomik, ideolojik, etnik ve dini sınıflar arasında bir ayırım yapmaksızın adaleti sağlamakla mükelleftir. Bu durum elbette yasa koyuculardan, toplumsal işleyişten, kültürden ve vatandaşın sahip olduğu hukuk nosyonundan çok da bağımsız değildir çünkü kanunlara göre kararların verildiği bir ortamda, yasaların neye ve kime göre oluşturulduğu da büyük önem taşır. Ancak, güçlü bir hukuk nosyonunun var olduğu toplumlarda, bireyler ve sivil toplum örgütleri, katılımcı demokrasi ilkesi gereği, kanunların oluşturulduğu yasama sürecine katılır ve dolayısıyla hukuka ve yargı süreçlerine de dolaylı da olsa bir şekilde müdahil olur. Bu sebeple, güvenilir bir yargı sisteminin inşasının bireylerden bağımsız olmadığı unutulmamalıdır.

Ne var ki bu birlikte inşanın çok da dikkate alınmadığı ÷lkelerde yargı, çok daha rahatlıkla bir baskı unsuruna dönüşüp yalnızca belirli gruplar için “adalet” sağlama aracı haline gelebilir ki bu durum bir toplum için oldukça risklidir. Bu nedenle, yargı ile ilgili çalışmaların fazlasıyla yapılması ve toplumun yargıya bakışının ortaya konması oldukça önem taşımaktadır. Türkiye’de de yargı sistemi, farklı konu başlıklarına yoğunlaşarak ciddi oranda çalışılmıştır. Ancak, Türkiye gibi siyasi gündemin ve buna bağlı olarak toplumsal algıların hızla değiştiği bir ÷lkede, toplumun yargıya bakışının çok daha sıklıkla ortaya konulması gerekmektedir. Bu anlamda, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) nce hazırlanan, “Türkiye’de Yargıya Toplumsal Bakış” adlı bu rapor, toplumun yargı sistemi ile ilgili görüşlerini ve algılarını ortaya koymayı amaçlamakta; farklı kesimden insanların yargıyı ne kadar bağımsız ve tarafsız gördüğüne ve ona ne kadar güvendiğine yönelik ipuçları sunmaktadır.

Hem bugüne ışık tutması hem de yargı sisteminin yeniden yapılandırılması/iyileştirilmesi çalışmalarına katkı sağlaması amaçlanan bu çalışmanın, yargı sistemi üzerine düşünen ve üreten her kesimden insana, konu ile ilgili kuruluşların karar mercilerindeki yöneticilere ve akademisyenlere faydalı olmasını temenni eder, raporu hazırlayan, Dr. M. Sadi Bilgiç’e, Dr. Salih Akyürek’e, F. Serap Koydemir’e ve raporun yayına hazırlanmasında emeği geçen BİLGESAM çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Atilla Sandıklı
BİLGESAM Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Yargıya Güven

“Yargının bağımsızlığına inanç” düzeyi toplumda yüzölçekte 36,3’tür. Bu veri, yargının kurumlar ve kişiler temelinde siyasetin, iktidarın veya belirli toplumsal grupların etkisinde olmaması anlamına gelen yargının bağımsızlığının ülkede oldukça düşük düzeyde algılandığını göstermektedir.

“Yargının tarafsızlığına inanç” düzeyi ise yüzölçekte 44,4 ile yargının bağımsızlığından daha yüksek algılanmaktadır. Bulgular, bir davada tarafların ideolojik/siyasi görüşlerinin, inançlarının, kimliklerinin veya sosyo-ekonomik statülerinin yargılama süreçlerini ve kararları etkilememesi anlamına gelen yargının tarafsızlığının toplumda orta düzeyin biraz altında algılandığına ve bu alanın da problem olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Toplumda yargıya güven düzeyi ise 45,1’dir. Çalışma bulguları yargıya güvensizliğin genel olarak yargıdaki tüm mahkemelere ve avukatlar dahil tüm yargı çalışanlarına yansıdığını göstermektedir. Yargı organlarına güven, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi dışında 50’nin biraz üzerindedir. Türkiye’deki mahkemeler içinde Anayasa Mahkemesi (57,5), toplumsal güven düzeyi olarak ilk derece mahkemelerinin (53,4), Yargıtayın (54,9) ve Danıştayın (55,6) biraz daha üzerinde yer almaktadır. Toplumun, çok fazla tanımamakla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini (65,3) güven noktasında farklı bir yere koyduğu ve iç hukuktaki kurumlardan daha güvenilir bulunduğu görülmektedir. Bulgular, kurumlar hiyerarşisinde yukarı çıktıkça güvenin yükselme eğiliminde olduğunu göstermekle birlikte, iç hukuktaki dört farklı kurumun da gerçekte toplum gözünde çok da farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

Kişilerin yargıya güvenini en fazla olumsuz etkileyen hususun davaların çok uzaması olduğu görülmektedir. Yargının bağımsız olmaması, hakimlerin taraflı veya yanlış kararlar vermesi, kişilerde yargıya güveni olumsuz etkileyen diğer konular olarak öne çıkmaktadır. Gerçekte bu konular yargının temel problem alanlarını da göstermektedir.

Çalışmada “Türkiye’de mahkemeler adaletli kararlar verir.” görüşüne katılımın 40’lar düzeyinde ve “Türkiye bir hukuk devletidir.” görüşüne katılımın 50’ler düzeyinde çıkması da yargıya güven ve diğer sorgulama alanlarında ortaya konulan bulguları özetler niteliktedir.

Genel olarak bakıldığında, geçmişte yapılan pek çok çalışmada olduğu gibi, bu çalışmanın bulguları da yargının bağımsızlığı konusunda daha fazla olmakla birlikte, yargının tarafsızlığı ve yargıya güven konularında önemli problemler olduğunu göstermektedir.

Mahkemelerin Yaptığı Çağrışım ve Yargı Dışında Adalet Arayışı

Mahkeme denilince kişilerin akıllarına gelen ilk şey %43,3 oranında adalet/hakkaniyet gibi olumlu bir kavram/çağrışım iken, %56,7’lik kesimin aklına ilk gelen çağrışım olumsuz (çözumsuzlük/uzayan süreçler, adaletsizlik/güvensizlik, korku/hapishane) niteliktedir. Mahkemelerle ilgili olumsuz çağrışım içinde en fazla öne çıkan kavram ise %32,3 ile çözumsuzlük ve uzayan süreçlerdir.

Kişiler başlarına mahkemelik bir iş geldiğinde %86,5 gibi yüksek bir oranda mahkemeye gideceklerini ifade etmektedirler. Ancak, mahkemeye gitmekten kaçınacağını veya hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını söyleyen kişilerin toplam oranı (%13,5) bir hukuk devleti için kabul edilebilecek düzeyde de değildir. Özellikle, yaklaşık her 20 kişiden birisinin hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını söylemesi, vahim bir durum olmakla birlikte, yargıya yönelik düşük güven düzeyinin temel

sonuçlarından birisi olarak da görülebilir. Uygulamada vatandaşların hak arama yöntemi olarak arabuluculuk yöntemine ve organize suç örgütlerine başvuruyu çare olarak görmeleri de bu araştırmanın sonuçlarını doğrulamaktadır.

Yargı ile İlgili Algıların Toplumsal Kesimlerde Farklılaşması

Yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı, yargıya güven ve bu çalışmada sorgulanan diğer pek çok konudaki bulgular kişilerin siyasi görüşüne, etnik kökenine, mahkeme deneyimine ve yaş, öğrenim, gelir durumu gibi demografik faktörlere göre az ya da çok farklılaşmalar göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında yargı konusundaki görüşler ve algılar, AK Parti seçmeninde diğer parti seçmenine göre çok daha olumlu iken, CHP seçmeninde en olumsuz düzeydedir. Ayrıca, bulgular MHP seçmeninin AK Parti seçmeni kadar olmasa da yargı konusunda CHP ve HDP seçmeninden daha olumlu görüş ve algılara sahip olduğunu göstermektedir. HDP seçmeninin bu konulardaki duruşu ise CHP seçmenine daha yakın bir pozisyonudur. Ancak, tüm bu farklılaşmalara rağmen, en olumlu bakışa sahip AK Parti seçmeninde dahi yargı ile ilgili görüş ve algılar orta düzeyin (%60’lar düzeyi) üzerine çıkmamaktadır. Bu durum, mevcut sistem ve yapı, iktidar partisi seçmenince diğer parti seçmenlerine göre daha fazla savunulsa da, tüm parti seçmenlerinin yargı ile ilgili problemleri genel olarak kabul ettiği anlamına da gelmektedir.

Yargı ile ilgili algılar ve görüşler genel olarak Kürtlerde Türklere göre, geçmişte mahkeme deneyimi olanlarda olmayanlara göre daha olumsuzdur. İkinci durum, bir şekilde adalet arayışı içinde olmuş veya mahkemelere işi düşmüş kişilerin yargı ile ilgili problemleri bizzat yaşamış olmaları nedeniyle daha olumsuz görüşlere sahip olduğunu göstermektedir.

Çok büyük kırılmalar olmamakla birlikte, genelde üniversite mezunları ve yüksek gelir grubunda olan kişilerin yargı konusunda daha olumsuz görüşlere sahip olduğu da söylenebilir. Bu durum ise daha yüksek sosyo-ekonomik statüdeki kişilerin hem daha yüksek standartları hedeflemeleri hem de mevcut yargı sistemine daha eleştirel yaklaşımları ile açıklanabilir.

Genel Değerlendirme

Son yıllarda yapılmış diğer pek çok araştırmanın sonuçlarıyla benzerlikler taşıyan bu çalışmaya ait bulgular; yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yargıya güven konularında toplumsal görüş ve algıların genelde olumsuz olduğunu göstermektedir. Türkiye özelinde yapılan, örneklemeleri ve ölçekleri farklı çalışmalarda da kurumlara güven düzeyi itibarıyla yargı, diğer kurumlarla kıyaslandığında genel olarak son sıralarda yer almıştır. Dünya’da yapılan diğer birçok çalışma da Türkiye’de yargının durumunu ortaya koyan olumsuz bulgular içermektedir. Hukukun üstünlüğünün geliştirilmesini hedefleyen bağımsız bir kuruluş olan Dünya Adalet Projesi (World Justice Project) tarafından bu yıl beşincisi yayımlanan Hukukun Üstünlüğü Endeksi’nde (Rule of Law Index) Türkiye, 102 ülkeden oluşan dünya sıralamasında 80. sırada yer almış ve bir önceki yıla göre 21 sıra gerilemiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma bulguları yakın geçmişte yapılan pek çok araştırmanın ortaya koyduğu bulgularla önemli oranda örtüşmekle birlikte, yargı alanındaki temel problemleri tanımlaması ve bu problemlere farklı toplumsal kesimlerin bakışını ortaya koyması açısından dikkate değer veriler sunmaktadır. Yargı sorunlarını çözememiş ve içeride adaleti gerçek anlamda tesis edememiş bir ülke olarak Türkiye’nin bölgesinde ve dünyada güçlü bir aktör olması mümkün olmadığı gibi, kendi insanlarına demokratikleşme ve özgürlükler anlamında düzeyli bir yaşam sunması da imkansızdır. Bu çerçevede, hem yasalarla, hem uygulamalarla hem de hukuk nosyonunun içselleştirildiği bir toplum yapısıyla yargı bağımsızlığına, yargıçların tarafsızlığına, hakim teminatına ve bunlarla birlikte gerçekleştirilecek yapısal iyileştirme ve reformlara yönelik acil ihtiyacı tespit etmek gerekmektedir.

Öneriler

Türkiye’nin yargı problemlerine de yansıyan en önemli sorunu kutuplaşma, önyargılar ve bu olguların yarattığı gruplar arasındaki güvensizliktir. Bu durum farklı grupların Türkiye’de yargıya ve diğer kurumlara egemen olma yönündeki çabalarının temel güdüsüdür. Türkiye’de siyasetçiler başta olmak üzere, tüm toplumsal kesimler öncelikle kutuplaşmaları, önyargıları ve güvensizliği açacak, içinde temel hakların ve ödevlerin de olduğu bir toplumsal sözleşmeyi tartışmak ve hayata geçirmek zorundadır. Aksi halde yargı dahil hiçbir alanda sağlıklı ve köklü çözümler üretmek mümkün değildir.

Bağımsız bir yargı için çözüm önerileri:

- ❖ İçinde iktidarın veya iktidara bağımlı aktörlerin (bakan, müsteşar vb.) olmadığı bağımsız bir HSYK yapısına dönük yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- ❖ Hakimlerle, savcılarla ve mahkemelerle ilgili idari konular da dahil her türlü denetim ve değerlendirme bağımsız HSYK birimlerince yerine getirilmelidir.
- ❖ Hakim ve savcı adaylarının seçim/mülakat süreçleri HSYK yapısı içindeki bağımsız bir kurul tarafından yapılmalıdır.
- ❖ Bağımsız bir HSYK yapısı içinde, hakim ve savcılarının uygulama ve kararları nedeniyle kovuşturulmasını veya görevden alınmasını engelleyecek ve atanmalarını özel şartlar dışında önleyecek düzenlemeler yapılarak hakimlik teminatı güvence altına alınmalıdır.

Tarafsız bir yargı için çözüm önerileri:

- ❖ Türkiye’de 4483 sayılı “Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun”un kapsamı iyice daraltılmalı ve kamu görevlilerinin yargılanmamasına dair idari makamların verdiği kararlara itiraz mercii idari yargı değil adli yargı olmalıdır.
- ❖ Yargı mensuplarının devletin tarafını tutmayacağı, insan haklarının ve bireysel hakların devlet güvenliğine ve ulusal güvenliğe birer tehdit olarak algılanmayacağı ve hakimlerin kendilerini devletin temsilcisi ve koruyucusu olarak görmeyeceği bir zihinsel yapı eğitim ile oluşturulmalıdır.
- ❖ Siyasilerin yürütülen soruşturmalar veya devam eden davalarla ilgili beyanlarda bulunmalarını engelleyen mevcut yasalara pratikte işlerlik kazandıracak düzenlemeler yapılmalıdır.
- ❖ HSYK’ya bağlı olarak teşkilatlanacak, bağımsız yargının emrinde olacak ve uzman kadrolarla desteklenen adli bir teşkilat gecikmeden kurulmalı ve polis ve jandarma teşkilatının içindeki olay yeri inceleme ekipleri ve kriminal laboratuvarları da bu yeni adli teşkilata bağlanmalıdır.
- ❖ Yargıda vakıf/dernek/mezhep temelindeki siyasi/ideolojik gruplaşmaları/kutuplaşmaları engelleyecek ve siyasilerin kendi dönemlerinde kadrolaşmasının önünü kapayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

Yapısal ve idari problemlere yönelik çözüm önerileri:

- ❖ Hukuk devletinin yolunu açacak ve erkler ayrılığını pratikte mümkün kılacak bir sistem değişikliği düşünülmelidir.
- ❖ İlk derece mahkemelerinde ve yüksek mahkemelerde iş yükünü azaltacak ve dava ile temyiz sürelerini kısaltacak, davaları 2-3 celsede sonuçlandırabilecek yapısal düzenlemeler ve iyileştirmeler gerçekleştirilmelidir.

- ❖ Hakim ve savcıların özlük hakları da tarafsızlıklarını sağlayacak şekilde iyileştirilmeli ve siyasilerin kullanamayacağı temel bir esasa bağlanmalıdır.

Eğitim, yetkinlik ve kaliteye yönelik çözüm önerileri:

- ❖ Yargıda kuram ile uygulamanın el ele gitmesi sağlanmalı, uygulamacılar bilim insanlarından kopuk olmamalı ve bilimsel temellere ve ilkelere göre sorun çözme kültürü yaygınlaştırılmalıdır.
- ❖ Hukuk fakülteleri bir anlamda “yüksek lise” görüntüsünden uzaklaştırılmalı, gerekirse bazı fakülteler kapatılmalı ve eğitimin kalitesi yükseltilmelidir. Hakimler, savcılar ile avukatlara belirli periyotlarda uygulanacak meslekte yetkinlik sınavları getirilmelidir.
- ❖ Hakim ve savcılar tek kaynak olarak, en az beş, en çok sekiz yıl fiili avukatlık yapmış 35 yaşından küçük kişiler arasından objektif sınavlarla seçilmeli ve bu kişiler için yardımcı hakimlik ve savcılığı da içeren en az üç yıl staj planlanmalıdır.

1. YÖNTEM VE ÖRNEKLEM

Türkiye’de sıklıkla tartışılan, ancak son dönemde farklı biçimlerde söylemlere yansıyan yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konularının kişiler tarafından nasıl algılandığını ve kişilerin yargıya güvenini ortaya koymak amacıyla başlatılan proje çerçevesinde Ek’te nihai şekli bulunan 33 sorudan oluşan anket formunun taslağı hazırlanmıştır. Yargı sistemi denince irdelenmesi gereken çok fazla konu başlığı ve bunların altına yazılabilecek onlarca soru bulmak mümkündür. Dolayısıyla, alan araştırmasına dayalı böyle bir çalışmanın konu başlıklarının ve soru sayısının sınırlandırılmasının oldukça zor olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Bu sebeple, araştırma kapsamında daha ziyade, sıklıkla gündeme taşınan konular belirlenmiş ve insanların bu konulardaki görüş ve algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, uzman görüşlerinin alınması ve 30 kişilik bir pilot uygulamayı müteakip anket formuna son şekli verilerek uygulama aşamasına geçilmiştir.

Hazırlanan anket Perspektif Strateji Araştırma Şirketi tarafından uygulanmış; bunun yanı sıra, çalışmanın örneklem tasarımı, anket tasarımının CATI sistemine adaptasyonu, anketin uygulanması ve katılımcılardan toplanan veri setinin analitik veri setine dönüştürülerek analize hazır hale getirilmesi bu kurum tarafından yapılmıştır. Örneklem tasarımı olarak; Türkiye İstatistik Kurumu NUTS1 bölge düzeyi esas alınmış, 12 bölge ilinin üzerine 3 şehir ilave edilerek örneklem coğrafi bölge nüfus dağılımı sağlanmıştır. Türkiye genelinin temsili için örneklem tasarımında çok aşamalı, tabakalı ve olasılıklı rastgele yöntemler birlikte kullanılmıştır. 12 bölgede (NUTS1), 15 ilde, 18 yaş ve üstü katılımcı ile bilgisayar destekli telefon ile yüz yüze görüşme sağlanmıştır. Çalışmanın Türkiye geneli temsil gücünü artırmaya yönelik birden fazla kota aynı anda kullanılmıştır. 18 yaş üstü Türkiye geneli değerleri baz alınarak eğitim, yaş, cinsiyet ve 7 Haziran 2015 seçim sonuçları kotası birlikte uygulanmaya çalışılmıştır. Çalışma boyunca örneklem %95 güven aralığında ve hata payı 2,95 civarında tutulmuştur. Anketin sorularının hazırlanması, örneklem tasarımı, sahada uygulanması, kontrollerinin yapılması ve analiz aşamalarının tümünde bilimsel kurallara, ESOMAR ilkelerine, ISO 20252 ve GAB 2014 standartlarına göre hareket edilmiştir.

İlk aşamada, Perspektif Strateji Araştırma tarafından eliminasyonu yapılmış 1100 kişiye ait veri seti incelenmiş; çapraz kontrol yöntemi ile anket cevaplarında farklı sorular arasında önemli çelişkiler barındırdığı tespit edilen 20 kişi ikinci bir elemeye örneklemde çıkartılmıştır.

Çalışmada, soruların Türkiye geneli ortalamaları ile birlikte; yargı sistemini algılayışta temel kırılma noktaları olarak ilk başta akla gelen siyasi kimlikler, etnik köken, gelir ve eğitim durumu ile yaş değişkenleri temelindeki farklılaşmaları ortaya koymayı amaçlayan analizler de yapılarak rapor içinde paylaşılmıştır. Bununla birlikte, yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yargıya güven başlıkları altında ayrı ayrı sorulan sorular birleştirilip bu üç başlığın her biri için birer boyut oluşturularak çalışmanın başında sunulmuştur. İstatistiki geçerlik ve güvenilirlik analizleri de yapılmak suretiyle oluşturulan bu üç boyuttan ilki olan “yargının bağımsızlığına inanç”; “Türkiye’de yargı sistemi ve mahkemeler siyasetin/iktidarın etkisi altındadır”, “hakim ve savcıların tayinlerine hükümet müdahale etmektedir”, “hakim-savcı alımlarında iktidar yanlıları kayırılmaktadır” ve “yargıda etnisite, din ve ideoloji temelli gruplaşmalar ve kutuplaşmalar vardır” soru değerlerinin; yargının tarafsızlığına inanç boyutu “yargılmalarda kadınlara yönelik negatif ayrımcılık yapılmaktadır”, “hakimler, kişilerin siyasi düşüncesine göre karar vermektedir”, “mahkemeler, yoksullara ve zayıflara karşı zenginin ve güçlünün tarafını tutmaktadır” ve “devlet ve vatandaş arasındaki davalarda, vatandaş kaybetmeye mahkumdur” soru değerlerinin; son boyut olan yargıya güven ise “Türkiye’de mahkemeler adaletli kararlar verir”, “Yargıtaya güveniyorum”, “Danıştaya güveniyorum”, “Türkiye’de ilk derece mahkemelerine güveniyorum”, “devlet ve vatandaş arasındaki davalarda, vatandaş kaybetmeye mahkumdur”, “hakimler, kişilerin siyasi düşüncesine göre karar vermektedir”, “mahkemeler, yoksullara ve zayıflara karşı zenginin ve güçlünün tarafını tutmaktadır” ve “Türkiye’de yargı sistemi ve

mahkemeler siyasetin/iktidarın etkisi altındadır” soru değerlerinin toplanmasıyla elde edilmiştir. Yargıya güven boyutuna direkt olarak güveni ölçen soruların yanı sıra, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını ölçmek amacıyla sorulan sorulardan da bazıları, yargının bağımsız veya tarafsız olmadığına yönelik algının güveni de yakından etkileyeceği düşünülmüş ve dahil edilmiştir.

Anket formlarından elde edilen veriler SPSS programı marifetiyle değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yapılan analizlerden elde edilen bilgiler en anlaşılır ve kısa şekilde kamuoyu ile nasıl paylaşılır düşüncesi ile değerlendirilerek rapor haline dönüştürülmüştür. Raporla grafik ve tablo değerlerinin istatistiki okumalarına yer verilmiştir.

Uygulanan ve Ek’te verilen anket formunda 0-10 ölçeğinde (0 “hiç katılmıyorum/ güvenmiyorum”, 10 “tamamen katılıyorum/güveniyorum”) sorulan sorulara ait değerler rapora aktarılırken daha kolay okunacağı düşünülmüş ve sonuçlar 0-100 ölçeğindeki katılım değerleri olarak verilmiştir. Buna göre 50’nin üzerindeki değerler genel olarak görüşe katılım anlamına gelmektedir ve bu değer büyüdükçe katılım derecesi artmaktadır. Aynı şekilde, 50’nin altındaki değerler genel olarak görüşlere katılmama anlamına gelmektedir. Örneğin, bir görüşün 55 katılım değeri alması yanıt verenlerin %55’inin katıldığı anlamına gelmemekte; bu değer, yanıt verenlerin ilgili ifadeye 0 ile 100 arasında verdikleri katılım puanlarının ortalama değerini ifade etmektedir. Bu nedenle, ilgili sorulara ait bulgular raporda yüzde olarak değil yüzölçekte katılım değerleri olarak okunmuştur.

Örneklemin (1080 kişi) öğrenim durumu, cinsiyet, yaş, gelir, 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde oy verilen siyasi parti, etnik köken ve il dağılımları aşağıda verilmiştir:

Öğrenim Durumu	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Okur-yazar değil	77	7,1	7,2
Diplomasız okur-yazar	43	4,0	4,0
İlkokul mezunu (5 yıllık)	310	28,7	29,0
İlköğretim mezunu (8 yıllık)	202	18,7	18,9
Lise mezunu	240	22,2	22,5
Üniversite mezunu	176	16,3	16,5
Yüksek Lisans-Doktora mezunu	20	1,9	1,9
Toplam	1068	98,9	100,0
Kayıp	12	1,1	
Genel Toplam	1080	100,0	

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Kadın	535	49,5	50,2
Erkek	531	49,2	49,8
Toplam	1066	98,7	100,0
Kayıp	14	1,3	
Genel Toplam	1080	100,0	

Yaş	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
18-29 yaş	175	16,2	16,3
30-49 yaş	533	49,4	49,6
50 yaş ve üzeri	367	34,0	34,1
Toplam	1075	99,5	100,0
Kayıp	5	0,5	
Genel Toplam	1080	100,0	

Hanenin aylık toplam geliri	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
1000 TL ve Altı	132	12,2	12,3
1001-2000 TL	338	31,3	31,6
2001-4000 TL	408	37,8	38,1
4001-6000 TL	126	11,7	11,8
6001-8000 TL	37	3,4	3,5
8001 TL üzeri	30	2,8	2,8
Toplam	1071	99,2	100,0
Kayıp	9	0,8	
Genel Toplam	1080	100,0	

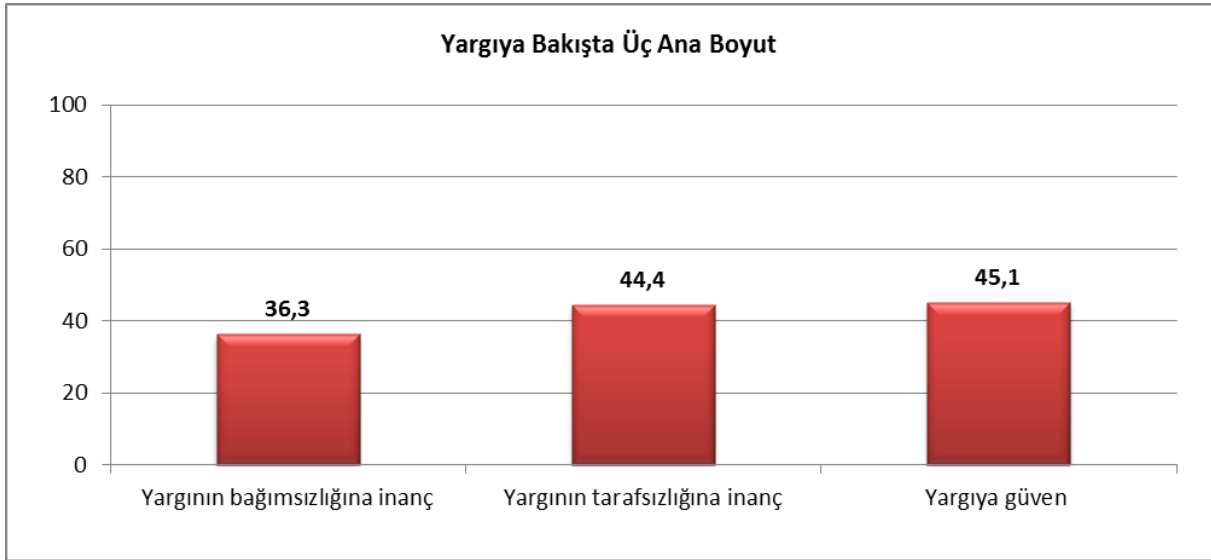
7 Haziran 2015 Seçiminde oy verilen siyasi parti	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
AK Parti	203	18,8	38,3
CHP	130	12,0	24,5
MHP	80	7,4	15,1
HDP	64	5,9	12,1
Diğer	53	4,9	10,0
Toplam	530	49,1	100,0
Oy/Geçerli oy kullanmadım	87	8,1	
Cevap vermek istemiyorum	449	41,6	
Kayıp	14	1,3	
Toplam	550	50,9	
Genel Toplam	1080	100,0	

Etnik Köken	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Türk	825	76,4	76,8
Kürt	72	6,7	6,7
Arap	14	1,3	1,3
Çerkez	17	1,6	1,6
Diğer	50	4,6	4,7
Söylemek istemiyorum	96	8,9	8,9
Toplam	1074	99,4	100,0
Kayıp	6	0,6	
Genel Toplam	1080	100,0	

İl	Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Adana	76	7,0	7,0
Ankara	105	9,7	9,7
Antalya	58	5,4	5,4
Balıkesir	54	5,0	5,0
Bursa	94	8,7	8,7
Diyarbakır	59	5,5	5,5
Erzurum	27	2,5	2,5
Gaziantep	43	4,0	4,0
İstanbul	210	19,4	19,5
İzmir	131	12,1	12,1
Kayseri	60	5,6	5,6
Konya	35	3,2	3,2
Malatya	39	3,6	3,6
Samsun	47	4,4	4,4
Trabzon	37	3,4	3,4
Diğer	4	,4	,4
Toplam	1079	99,9	100,0
Kayıp	1	,1	
Genel Toplam	1080	100,0	

2. TÜRKİYE’DE YARGIYA GENEL BAKIŞ

Yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yargıya güven soruları çalışmada toplam 17 soru ile ölçülmüş ve soru değerlerine dönük ayrıntılı veriler ve değerlendirmeler raporun 3-6’ncı bölümlerinde sunulmuştur. Bu verilerden hareketle, elde edilen üç temel boyuta ait ortalama değerler ve bu değerlerin farklılaşması aşağıdaki grafikte ve tabloda verilmiştir.

Üçüncü bölümde ayrıntıları verilen dört sorunun toplamından oluşan bir boyut olarak “yargının bağımsızlığına inanç” düzeyi toplumda yüzlü ölçekte 36,3’tür. Bu veri, yargının kurumlar ve kişiler temelinde siyasetin, iktidarın veya belirli toplumsal grupların etkisinde olmaması anlamına gelen yargının bağımsızlığının ülkede oldukça düşük düzeyde algılandığını göstermektedir. Dördüncü bölümde ayrıntıları verilen dört sorunun toplamından oluşan bir boyut olarak “yargının tarafsızlığına inanç” düzeyi ise yüzlü ölçekte 44,4 ile yargının bağımsızlığından daha yüksek algılanmaktadır. Bulgular, bir davada tarafların ideolojik/siyasi görüşlerinin, inançlarının, kimliklerinin veya sosyo-ekonomik statülerinin yargılama süreçlerini ve kararları etkilememesi anlamına gelen yargının tarafsızlığının toplumda orta düzeyin biraz altında algılandığını ve bu alanın da problem olarak görüldüğünü göstermektedir. Çalışmada kullanılan ek soru formundan seçilen ve geçerlik-güvenirlik analizleri yapılan toplam sekiz sorudan (ek anket formu; 2,3,7,9,10,17,18,20 numaralı sorular) oluşan yargıya güven düzeyi %45,1’dir. Genel olarak bakıldığında, yargının bağımsızlığı konusunda daha fazla olmakla birlikte, yargının tarafsızlığı ve yargıya güven konularında da önemli problemler olduğu görülmektedir.

Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına inanç ile yargıya güven düzeyi en yüksek AK Parti seçmeninde iken en düşük CHP seçmenindedir. Üç boyutta da en olumlu görüşe sahip olan AK Parti seçmeninde bile yargıya inanç ve güven değerlerinin %50’ler düzeyinde olması problemlerin tüm kesimlerce kabulü anlamına da gelmektedir.

Yargının bağımsızlığına ve tarafsızlığına inanç ile yargıya güven konusundaki görüşler Kürtlerde Türklere göre daha olumsuzdur. Her üç konuda da geçmişte mahkeme deneyimi olanlar olmayanlara göre ve üniversite mezunu olanlar diğer öğrenim düzeylerine göre daha olumsuz görüşlere sahiptir.

Yine genel olarak bakıldığında, çok büyük kırılmalar olmamakla birlikte, 30-49 yaş grubunun diğer yaş gruplarına ve 2 bin-4 bin TL arası gelir grubunun diğer gelir gruplarına göre yargı konusunda biraz daha olumlu görüşlere sahip olduğu görülmektedir.

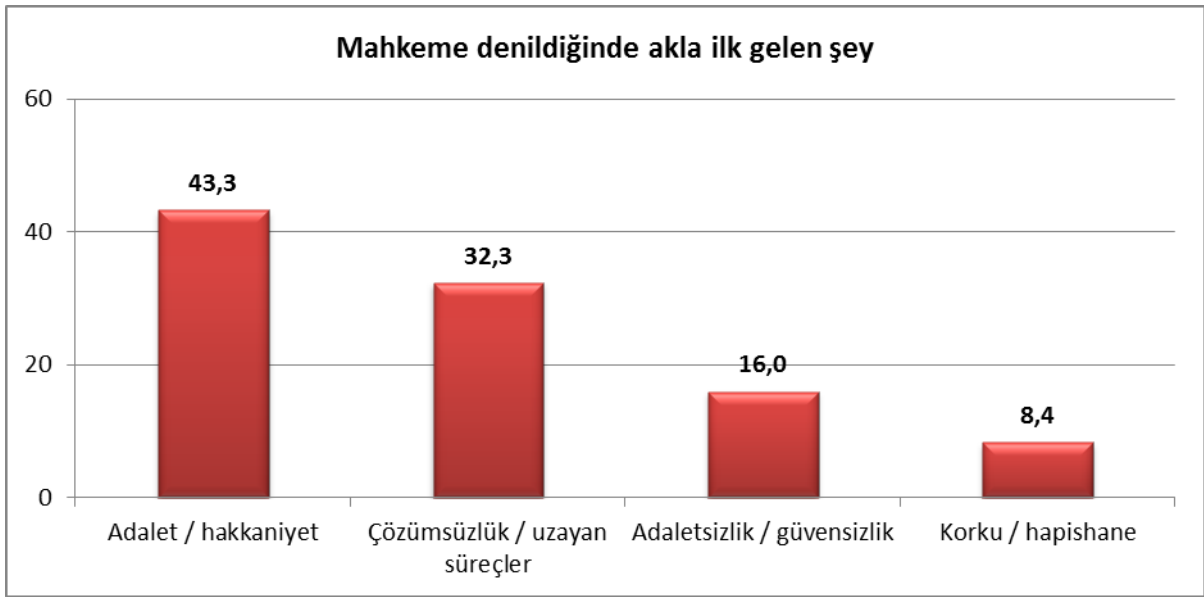
“Yargının Bağımsızlığına İnanç”, “Yargının Tarafsızlığına İnanç” ve “Yargıya Güven” Boyut Değerlerinin Farklılaşması (%)			
	Yargının Bağımsızlığına İnanç	Yargının Tarafsızlığına İnanç	Yargıya Güven
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti			
AK Parti	46,6	53,5	54,0
CHP	21,6	32,1	34,8
MHP	33,7	42,0	43,5
HDP	37,1	40,4	39,6
Etnik Köken			
Türk	37,3	45,9	46,4
Kürt	32,0	37,4	37,0
Mahkeme Deneyimi			
Mahkeme deneyimi var	34,2	43,1	43,4
Mahkeme deneyimi yok	37,8	45,4	46,4
Öğrenim Durumu			
İlköğretim veya daha düşük	38,0	45,0	46,1
Lise mezunu	36,3	44,9	45,3
Üniversite mezunu ve üzeri	31,3	42,2	41,6
Yaş			
18-29	31,5	43,1	43,7
30-49	38,6	47,4	46,9
50 yaş ve üzeri	35,3	41,0	43,3
Hanenin Aylık Toplam Geliri			
2000 TL ve altı	35,5	43,2	44,7
2001-4000 TL	38,7	45,8	46,4
4001 TL ve üzeri	32,4	44,1	42,8

2.1. Mahkeme Kavramının Yaptığı Çağrışımlar

Çalışmada, mahkeme kavramının kişilerde yaptığı çağrışım, yargıya genel olarak bakışı ortaya koyan bir soru olarak yöneltilmiş ve alınan cevapların ortalama değerleri ve bu değerlerin farklılaşması aşağıdaki grafikte ve müteakip tabloda verilmiştir.

Mahkeme denilince kişilerin akıllarına gelen ilk şey %43,3 oranında adalet/hakkaniyet gibi olumlu bir kavram/çağrışım iken, %56,7’lik kesimin aklına ilk gelen çağrışımlar olumsuz kavramlara (çözumsuzlük / uzayan süreçler, adaletsizlik / güvensizlik, korku / hapisane) dayanmaktadır. Mahkemelerle ilgili olumsuz çağrışımlar içinde en fazla öne çıkan kavram ise %32,3 ile çözumsuzlük ve uzayan süreçlerdir.

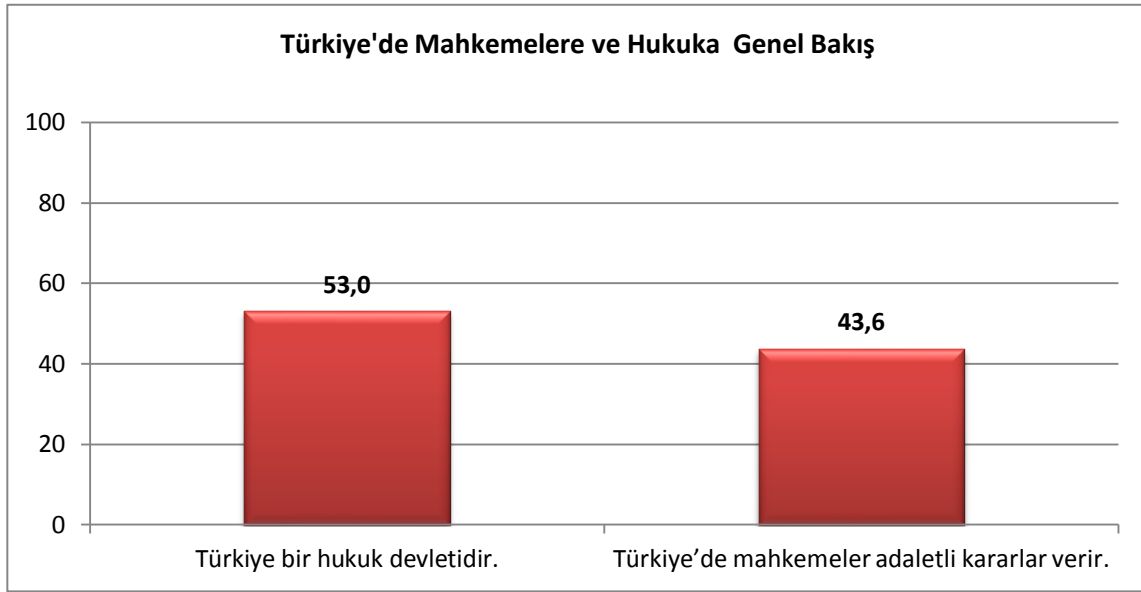
Yargıya inanç ve güven boyutlarındaki bulgulara benzer şekilde, mahkeme kavramı AK Parti seçmeninde diğer partilere göre daha olumlu çağrışımlara neden olurken, CHP ve HDP seçmeninde daha fazla olumsuz çağrışımlara neden olmaktadır. Bu noktada MHP seçmeninin genel algıları ise AK Parti seçmenine çok daha yakındır.

Mahkeme kavramı Kürtler arasında Türklere göre ve mahkeme deneyimi olanlarda olmayanlara göre daha fazla olumsuz çağrışımlar yapmaktadır. Bunun yanı sıra, öğrenim durumları yükseldikçe, mahkeme kavramı kişilerde daha olumsuz algılanmaktadır.

Mahkeme denildiğinde aklınıza ilk gelen şey aşağıdakilerden hangisidir? (%)					
	Adalet / hakkaniyet	Adaletsizlik / güvensizlik	Çözumsuzlük / uzayan süreçler	Korku / hapishane	Toplam %
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti					
AK Parti	55,2	12,3	25,1	7,4	100
CHP	32,6	17,8	38,8	10,9	100
MHP	50,0	16,3	26,3	7,5	100
HDP	29,7	29,7	35,9	4,7	100
Etnik Köken					
Türk	45,6	15,3	31,2	7,9	100
Kürt	31,9	29,2	33,3	5,6	100
Mahkeme Deneyimi					
Mahkeme deneyimi var	41,5	15,9	33,4	9,2	100
Mahkeme deneyimi yok	44,7	15,9	31,6	7,8	100
Öğrenim Durumu					
İlköğretim veya daha düşük	48,0	16,3	26,0	9,7	100
Lise mezunu	39,7	15,5	38,1	6,7	100
Üniversite mezunu ve üzeri	32,7	14,8	46,4	6,1	100
Yaş					
18-29	35,6	17,8	40,8	5,7	100
30-49	43,2	13,1	35,3	8,4	100
50 yaş ve üzeri	47,3	19,1	24,0	9,6	100
Hanenin Aylık Toplam Geliri					
2000 TL ve altı	44,9	17,2	27,2	10,6	100
2001-4000 TL	45,8	15,2	32,6	6,4	100
4001 TL ve üzeri	34,2	14,5	44,6	6,7	100

2.2. Türkiye’de Mahkemelere ve Hukuka Genel Bakış

Çalışmada kişilere, yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yargıya güven soruları dışında, yargıya genel bakışa dönük aşağıda grafiği verilen iki farklı soru daha yöneltilmiştir. “Türkiye bir hukuk devletidir” görüşüne katılım düzeyi yüzölçümde 53 iken, “Türkiye’de mahkemeler adaletli kararlar verir” görüşüne katılım 43,6’dır. Mevcut bulgular, bu iki soru ile ortaya konulan görüşlerin bu başlıkta incelenen bağımsızlık, tarafsızlık ve güven soru/boyutları ile genel olarak örtüştüğünü göstermektedir.

Türkiye’de mahkemeler adaletli kararlar verir.		
Türkiye bir hukuk devletidir.		
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti		
AK Parti	67,9	56,7
CHP	38,6	32,0
MHP	61,4	45,4
HDP	48,1	36,4
Etnik Köken		
Türk	55,0	44,8
Kürt	46,0	36,9
Mahkeme Deneyimi		
Mahkeme deneyimi var	50,3	39,5
Mahkeme deneyimi yok	55,0	46,7
Öğrenim Durumu		
İlköğretim veya daha düşük	54,1	45,4
Lise mezunu	55,6	44,5
Üniversite mezunu ve üzeri	46,2	36,8
Yaş		
18-29	53,7	41,3
30-49	54,1	44,9
50 yaş ve üzeri	50,9	42,9
Hanenin Aylık Toplam Geliri		
2000 TL ve altı	54,1	43,0
2001-4000 TL	53,0	45,0
4001 TL ve üzeri	49,1	41,5

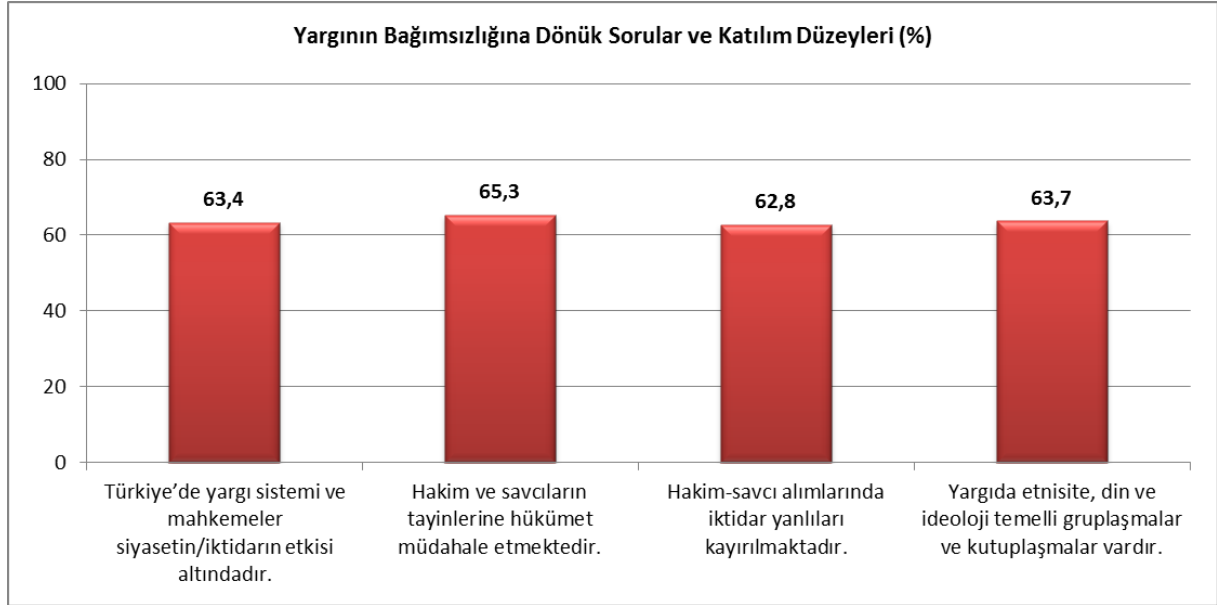
“Türkiye bir hukuk devletidir” ve “Türkiye’de mahkemeler adaletli kararlar verir” görüşlerine katılım düzeyi (yüzlü ölçekte 67,9-56,7) en yüksek AK Parti seçmeninde iken, en düşük (38,6-32) CHP seçmenindedir.

Her iki soruya katılım düzeyi de Kürtlerde Türklere göre, mahkeme deneyimi olanlarda olmayanlara göre, üniversite mezunu olanlarda diğer öğrenim düzeylerine göre ve hane toplam geliri 4 bin TL ve üzerinde olanlarda diğer gelir düzeylerine göre daha düşüktür.

Bu noktada, her iki soruda bu tabloda ortaya çıkan kırılma ve farklılaşmalar, bu başlıkta incelenen diğer soru ve boyutlarla önemli ölçüde örtüşmektedir.

3. YARGININ BAĞIMSIZLIĞI

İkinci başlıkta genel/boyut değerleri verilen, yargının bağımsızlığına dönük dört farklı soruya ait ayrıntılar bu başlıkta aşağıdaki grafik ve tabloda verilmiştir. Yargının bağımsızlığını ölçen dört olumsuz soruya katılım da yüzlü ölçekte 63-65 aralığında, orta düzeyde ve birbirine oldukça yakındır. Bu bulgular, yargının bağımsızlığını ölçtüğü değerlendirilen bu dört konuda da kişilerin yargının bağımsızlığına inanç düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Yargının bağımsızlığını ölçen ve ortalama değerleri birbirine oldukça yakın olan dört sorunun kişilerin siyasi görüşlerine, mahkeme deneyimlerine ve bazı demografik özelliklerine göre farklılaşması aşağıdaki tabloda verilmiştir. Her dört olumsuz soruya katılım düzeyi de en düşük AK Parti seçmeninde iken, en yüksek CHP seçmenindedir. Bu bulgular, AK Parti seçmeninin yargının bağımsızlığına diğer parti seçmenlerine göre daha fazla inandığını göstermekle birlikte, bu parti seçmeninde dahi yargı bağımsızlığı düşüncesinin %50 düzeyinin altında olması, önemli bir probleme işaret etmektedir.

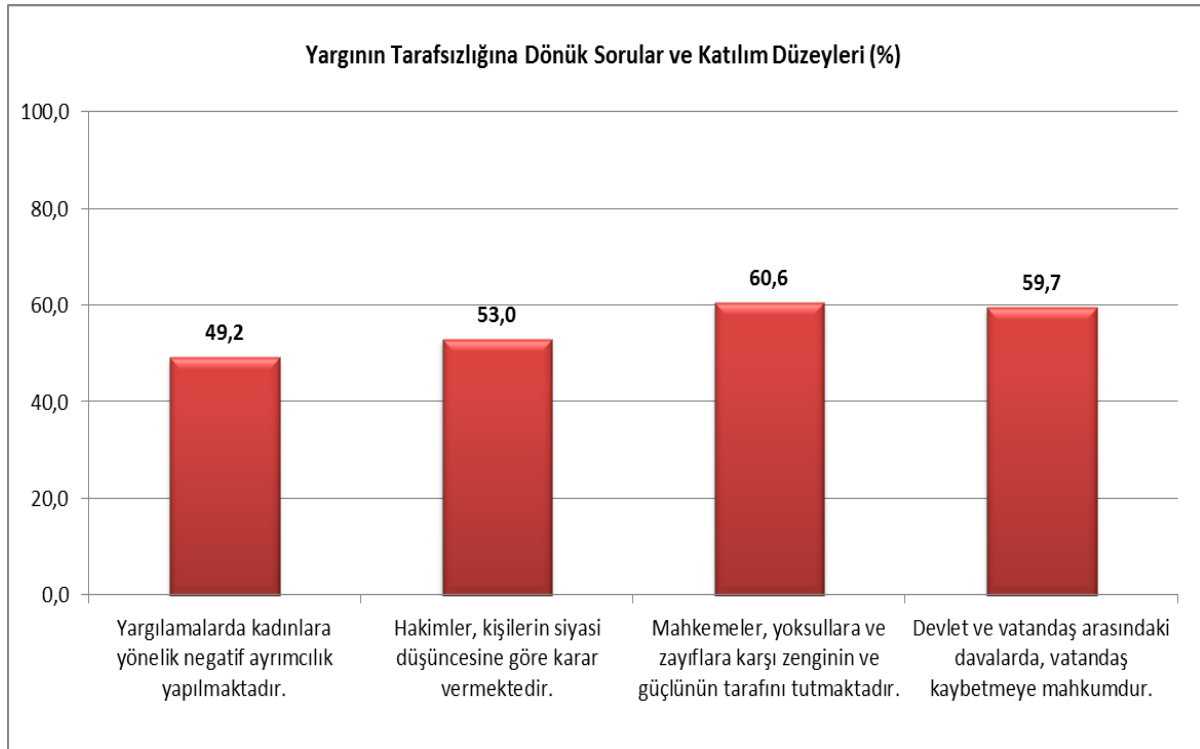
Genel olarak yargının bağımsızlığı konusundaki görüşler Kürtlerde Türklere göre daha olumsuzdur. Aynı konuda, mahkeme deneyimi olanlar olmayanlara göre ve 18-29 yaş grubunda olanlar diğer yaş gruplarına göre daha olumsuz düşünmektedir. Görüşler, kişilerin öğrenim durumlarına göre önemli/anlamli bir farklılaşma göstermezken, 4 bin TL ve üzerinde hane gelirine sahip kişilerde yargının bağımsız olmadığına dair görüşler daha fazla öne çıkmaktadır.

Yargının Bağımsızlığına Yönelik Soru Değerleri ve Farklılaşması (%)				
	Türkiye’de yargı sistemi ve mahkemeler siyasetin/iktidarın etkisi altındadır.	Hakim ve savcıların tayinlerine hükümet müdahale etmektedir.	Hakim-savcı alımlarında iktidar yanlıları kayırılmaktadır.	Yargıda etnisite, din ve ideoloji temelli gruplaşmalar ve kutuplaşmalar vardır.
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti				
AK Parti	53,3	55,7	49,3	56,9
CHP	75,8	80,9	80,9	76,3
MHP	67,9	68,0	67,1	62,1
HDP	60,0	65,8	59,7	68,0
Etnik Köken				
Türk	62,6	63,9	62,2	62,4
Kürt	65,4	73,5	61,5	72,9
Mahkeme Deneyimi				
Mahkeme deneyimi var	65,4	67,2	65,7	65,2
Mahkeme deneyimi yok	61,9	63,9	60,6	62,7
Öğrenim Durumu				
İlköğretim veya daha düşük	61,1	63,5	61,7	61,9
Lise mezunu	64,1	65,5	62,2	63,6
Üniversite mezunu ve üzeri	61,1	63,5	61,7	61,9
Yaş				
18-29	67,4	70,6	67,0	69,3
30-49	62,6	63,4	60,2	60,0
50 yaş ve üzeri	62,3	65,6	64,5	66,3
Hanenin Aylık Toplam Geliri				
2000 TL ve altı	62,5	67,2	63,8	64,4
2001-4000 TL	61,9	62,1	60,8	60,3
4001 TL ve üzeri	69,3	67,9	65,2	69,6

4. YARGININ TARAFSIZLIĞI

İkinci başlıkta genel/boyut değerleri verilen, yargının tarafsızlığına yönelik dört farklı soruya ait ayrıntılar aşağıdaki grafik ve tabloda verilmiştir. Yargının tarafsızlığını ölçen dört olumsuz soruya katılım da yüzölçekte 50-60 aralığında ve orta düzeydedir. Bu durum aynı zamanda yargı tarafsızlığının bu sorular bağlamında %40-50 aralığında olması anlamına gelmektedir ki yargı tarafsızlığının ortalama skoru da %44,4’dür. Bulgular, bu dört konuda da kişilerin yargının tarafsızlığına inanç düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Kişilerde, vatandaşın devlete karşı davalarda kaybetmeye mahkum olduğu, mahkemelerin zenginin ve güçlünün tarafını tuttuğu, hakimlerin kişilerin siyasi görüşlerine göre karar verdiği ve yargılamalarda kadınlara negatif ayrımcılık yapıldığı konularındaki görüşlerin problem sayılabilecek düzeyde olması, yargıda güven ve diğer problem alanları ile benzerlik göstermektedir.

Yargının tarafsızlığını ölçen ve ortalama değerleri birbirine oldukça yakın olan dört sorunun kişilerin siyasi görüşlerine, mahkeme deneyimlerine ve bazı demografik özelliklere göre farklılaşması aşağıdaki tabloda verilmiştir. Yargının bağımsızlığını ölçen sorularda olduğu gibi, her dört olumsuz soruya katılım düzeyi de en düşük AK Parti seçmeninde iken, en yüksek CHP seçmenindedir. Bu bulgular AK Parti seçmeninin yargının tarafsızlığına diğer parti seçmenlerine göre daha fazla inandığını göstermekle birlikte, bu parti seçmeninde dahi yargının tarafsızlığı düşüncesinin yüzölçümünde 50’nin biraz üstünde olması, ülkede yargı bağımsızlığı kadar tarafsızlığının da önemli bir problem olduğunu göstermektedir.

Genel olarak yargının tarafsızlığı konusundaki görüşler Kürtlerde Türklere göre, mahkeme deneyimi olanlarda ise olmayanlara göre daha olumsuzdur. Bulgulara genel olarak bakıldığında, yargının tarafsızlığı konusundaki görüşlerin, kişilerin öğrenim durumlarına, yaşlarına ve gelir durumlarına göre önemli/anlamlı bir farklılaşma göstermediği söylenebilir.

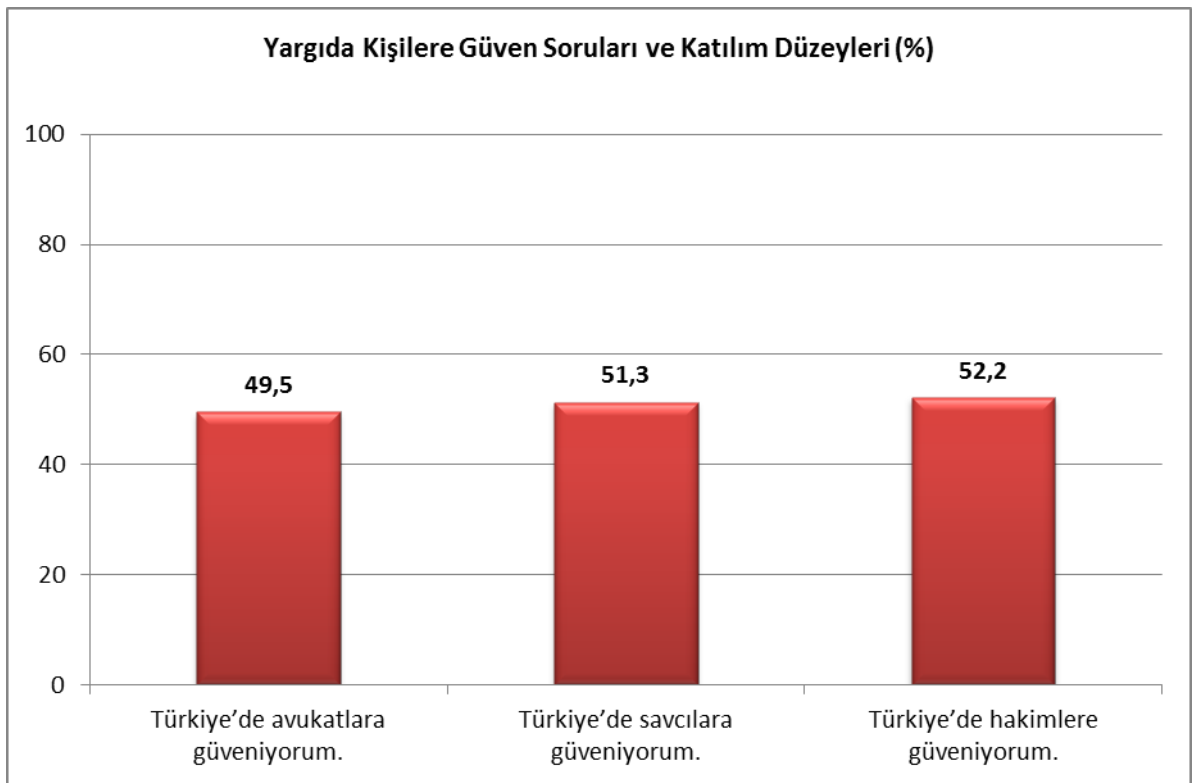
Yargının Tarafsızlığına Yönelik Soru Değerleri ve Farklılaşması (%)				
	Yargılamalarda kadınlara yönelik negatif ayrımcılık yapılmaktadır.	Hakimler, kişilerin siyasi düşüncesine göre karar vermektedir.	Mahkemeler, yoksullara ve zayıflara karşı zenginin ve güçlünün tarafını tutmaktadır.	Devlet ve vatandaş arasındaki davalarda, vatandaş kaybetmeye mahkumdur.
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti				
AK Parti	38,9	43,7	51,4	52,0
CHP	61,0	66,1	72,5	72,9
MHP	45,0	58,8	69,8	58,4
HDP	53,1	59,1	61,4	65,0
Etnik Köken				
Türk	48,0	51,5	58,9	58,5
Kürt	50,3	64,2	66,8	69,2
Mahkeme Deneyimi				
Mahkeme deneyimi var	50,9	54,8	61,0	61,4
Mahkeme deneyimi yok	47,9	51,6	60,1	58,4
Öğrenim Durumu				
İlköğretim veya daha düşük	49,6	51,4	59,1	60,0
Lise mezunu	48,4	53,5	61,0	58,8
Üniversite mezunu ve üzeri	49,3	57,2	64,8	58,5
Yaş				
18-29	50,3	57,7	61,3	58,8
30-49	46,4	49,1	57,1	57,8
50 yaş ve üzeri	52,6	56,1	65,2	62,5
Hanenin Aylık Toplam Geliri				
2000 TL ve altı	50,6	54,2	60,6	62,6
2001-4000 TL	48,8	50,8	60,0	56,6
4001 TL ve üzeri	47,4	55,2	62,7	59,4

5. YARGIDA KİŞİLERE GÜVEN

Yargıya güveni ölçen toplam sekiz soru, kişilere güven ve yargı organlarına güven olarak iki başlık altında analiz edilmiştir. Yargıda kişilere güven kapsamında ölçülen üç soruya ait değerler ve bu değerlerin farklılaşması aşağıdaki grafik ve müteakip tabloda verilmiştir.

Bulgular, Türkiye’de avukatlara, savcılara ve hakimlere güvenin yüzlü ölçekte 50 düzeyinde ve birbirine oldukça yakın olduğunu göstermektedir. Bu durum, yargı ile ilgili toplumdaki genel güvensizliğin ve adaletin gecikmesi vb. konularda süreçlerde yaşanan olumsuzlukların tüm yargı çalışanlarına yansımaları olarak da değerlendirilebilir.

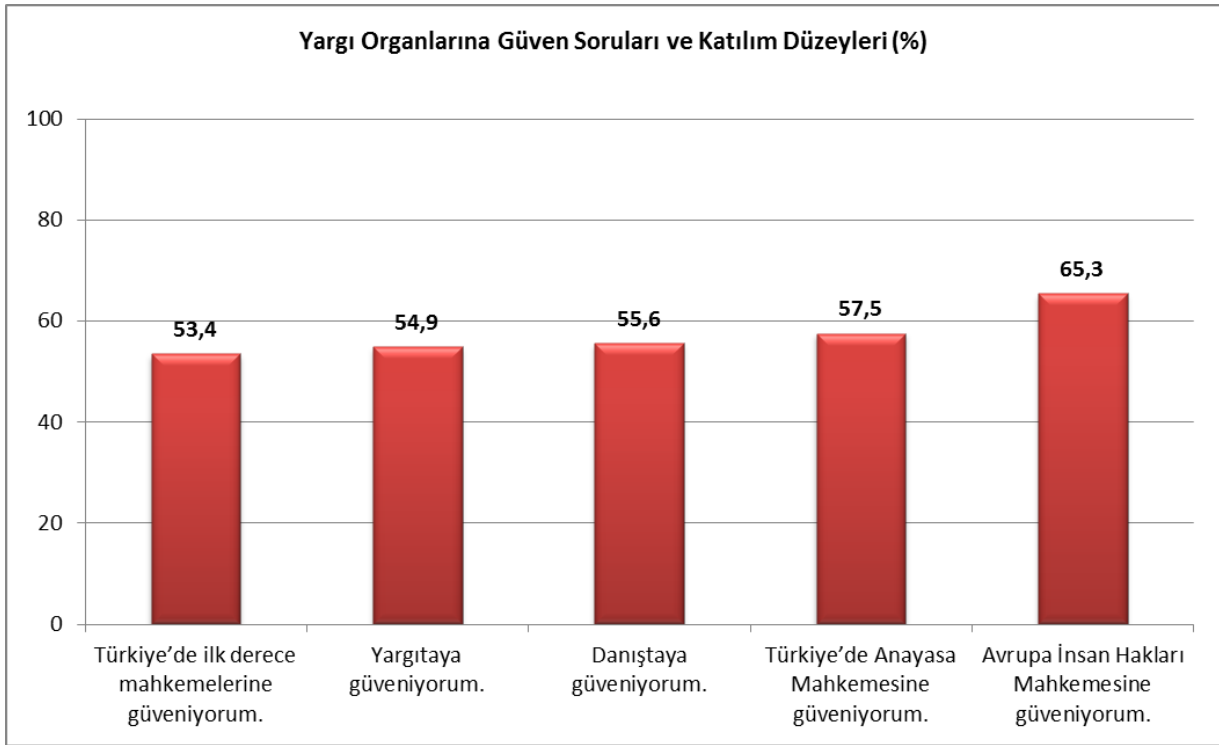
İkinci başlıkta incelenen yargıya güven boyutunda olduğu gibi, bu boyutu da oluşturan yargıda kişilere güven sorularında da avukatlara, savcılara ve hakimlere güven düzeyi en yüksek AK Parti seçmenindedir. Avukatlarla ilgili bulgular biraz farklılık göstermekle birlikte, savcı ve hakimlere güven düzeyi en düşük parti seçmeni CHP ve HDP’dir. Üç soruda en olumlu görüşe sahip olan AK Parti seçmeninde bile avukatlara, savcılara ve hakimlere güven değerlerinin 60 düzeyinin üzerine çıkmaması problemin büyüklüğü yanında algıların benzerliğini de ortaya koymaktadır.

Bu üç farklı yargı çalışanına güven konusundaki görüşler Kürtlerde Türklere göre ve 4 bin TL ve üzerinde hane geliri olanlarda diğer gelir gruplarına göre daha olumsuzdur. Güven değerleri, mahkeme deneyimi, öğrenim durumu ve yaşa göre önemli/anlamlı bir farklılaşma veya kırılma yaratmamaktadır.

Yargıda Kişilere Güven Soru Değerleri ve Farklılaşması (%)			
	Türkiye’de avukatlara güveniyorum.	Türkiye’de savcılara güveniyorum.	Türkiye’de hakimlere güveniyorum.
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti			
AK Parti	52,9	60,2	62,6
CHP	50,5	43,3	41,1
MHP	46,5	52,7	53,0
HDP	44,8	42,2	41,0
Etnik Köken			
Türk	50,3	52,7	53,5
Kürt	43,3	44,2	43,1
Mahkeme Deneyimi			
Mahkeme deneyimi var	48,4	50,7	51,8
Mahkeme deneyimi yok	50,5	51,9	52,6
Öğrenim Durumu			
İlköğretim veya daha düşük	49,4	50,9	52,8
Lise mezunu	52,1	53,3	52,4
Üniversite mezunu ve üzeri	46,9	50,2	49,9
Yaş			
18-29	52,8	52,2	52,2
30-49	48,4	52,6	53,7
50 yaş ve üzeri	49,5	49,0	50,0
Hanenin Aylık Toplam Geliri			
2000 TL ve altı	51,0	51,5	53,1
2001-4000 TL	49,3	52,8	53,3
4001 TL ve üzeri	46,7	47,2	47,7

6. YARGI ORGANLARINA GÜVEN

Yargı organlarına güven kapsamında ölçülen beş mahkemeye ait güven değerleri ve bu değerlerin farklılaşması aşağıdaki grafikte ve müteakip tabloda verilmiştir. Gerçekte yargı organlarına güven, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi dışında 50’nin biraz üzerindedir. Türkiye’deki bu dört yargı kurumu içinde Anayasa Mahkemesi ise toplumsal güven düzeyi olarak ilk derece mahkemelerinin, Yargıtayın ve Danıştayın biraz daha üzerinde yer almaktadır. Toplumun, çok fazla tanımamakla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini güven noktasında farklı bir yere koyduğu ve iç hukuktaki kurumlardan daha güvenilir bulduğu görülmektedir. Bulgular, kurumlar hiyerarşisinde yukarı çıkıldıkça güvenin yükselme eğiliminde olduğunu göstermekle birlikte, iç hukuktaki dört farklı kurumun da düşük sayılabilecek güven düzeyleriyle gerçekte toplum gözünde çok da farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

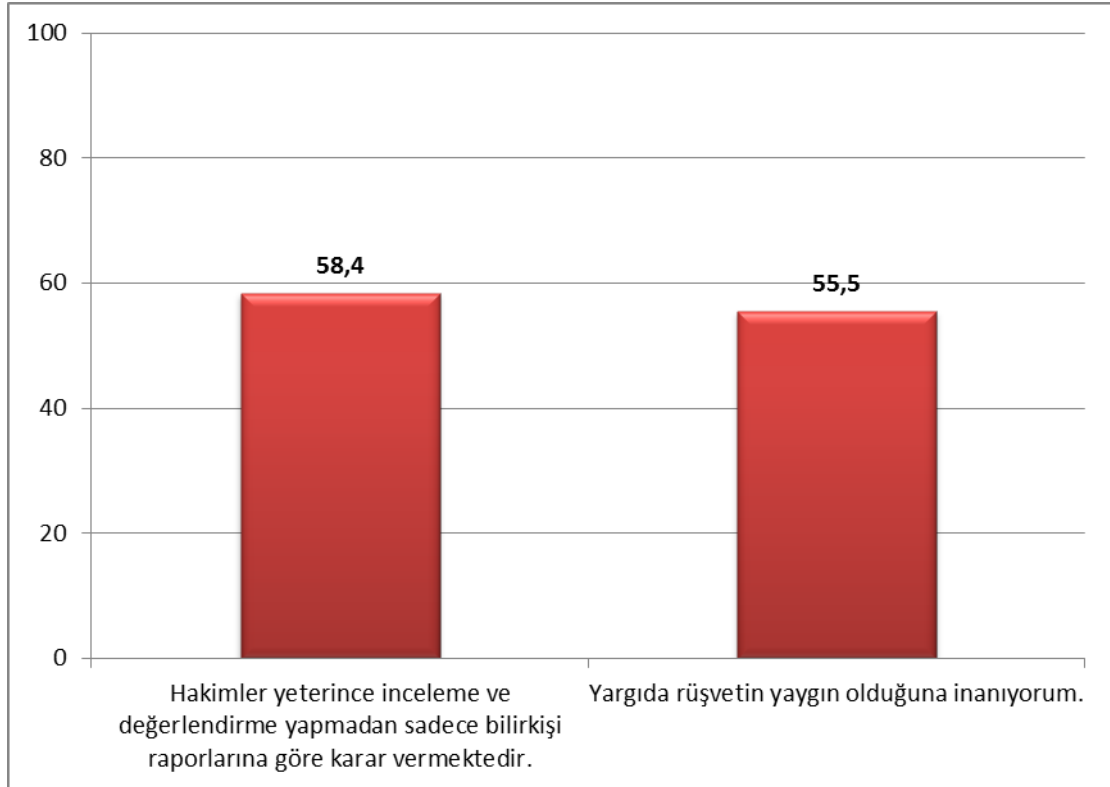
İkinci başlıkta incelenen yargıya güven boyutunda olduğu gibi, bu boyutu da oluşturan yargı organlarına güven sorularında da Danıştay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi dışındaki diğer mahkemelere en fazla güvenen grup AK Parti seçmenidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile ilgili bulgular farklılık göstermekle birlikte, diğer mahkemelere güven düzeyi en düşük parti seçmeni CHP ve HDP’dir. Ancak, iç hukukta belirgin düzeyde bir güvensizlik yaşayan CHP seçmeninin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine en fazla güvenen grup olması dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra, üç soruda en olumlu görüşe sahip olan AK Parti seçmeninde bile yargı organlarına güven değerlerinin 60’lar düzeyinde kalması problemin büyüklüğü yanında algıların benzerliğini de ortaya koymaktadır.

Bu beş farklı yargı organına güven konusundaki görüşler Kürtlerde ve Türklere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bağlamında benzeşmekle birlikte, diğer mahkemelere güven düzeyi bakımından Kürtlerde Türklere göre daha düşüktür. 4 bin TL ve üzeri gelir grubunun ise özellikle Yargıtaya, Danıştaya ve Anayasa Mahkemesine diğer gelir gruplarına göre daha az güvendiği görülmektedir. Güven değerleri, mahkeme deneyimi, öğrenim durumu ve yaşa göre önemli/anlamlı bir farklılaşma veya kırılma yaratmamaktadır.

Yargı Organlarına Güven Soru Değerleri ve Farklılaşması (%)					
	Türkiye’de ilk derece mahkemelerine güveniyorum.	Yargıtaya güveniyorum.	Danıştaya güveniyorum.	Türkiye’de Anayasa Mahkemesine güveniyorum.	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine güveniyorum.
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti					
AK Parti	62,2	60,3	59,9	62,7	60,4
CHP	48,7	48,7	49,3	51,9	74,4
MHP	55,9	58,5	60,9	59,3	63,3
HDP	40,2	44,5	48,6	53,4	65,8
Etnik Köken					
Türk	54,2	56,5	57,0	58,7	65,0
Kürt	44,2	40,7	46,1	49,4	66,1
Mahkeme Deneyimi					
Mahkeme deneyimi var	52,9	53,5	54,7	57,3	66,2
Mahkeme deneyimi yok	53,9	56,0	56,3	57,7	64,6
Öğrenim Durumu					
İlköğretim veya daha düşük	53,6	55,7	56,3	58,1	64,2
Lise mezunu	54,0	53,6	54,8	57,9	66,7
Üniversite mezunu ve üzeri	51,7	53,2	53,4	54,1	66,6
Yaş					
18-29	54,2	54,3	56,6	57,2	65,3
30-49	54,3	55,9	56,4	58,8	65,3
50 yaş ve üzeri	51,7	53,8	54,1	55,9	65,1
Hanenin Aylık Toplam Geliri					
2000 TL ve altı	52,3	56,1	56,1	58,2	63,7
2001-4000 TL	54,7	55,7	56,2	57,9	66,4
4001 TL ve üzeri	52,5	49,7	52,2	54,6	66,2

7. MAHKEME SÜREÇLERİNDE YAŞANAN PROBLEMLER

Çalışmada mahkeme sürecindeki problemleri ölçmek üzere iki soru sorulmuştur. Bu iki soruya ait bulgular ve bulguların farklılaşması aşağıdaki grafik ve tabloda sunulmuştur. Bulgulara göre, kişiler yüzölçekte 55,5 düzeyinde yargıda rüşvetin yaygın olduğuna inanmaktadır. Hakimlerin yeterince inceleme yapmadan sadece bilirkişi raporlarına göre karar vermektedir ise 58,4’tür.

Hakimler yeterince inceleme ve değerlendirme yapmadan sadece bilirkişi raporlarına göre karar vermektedir. (%)

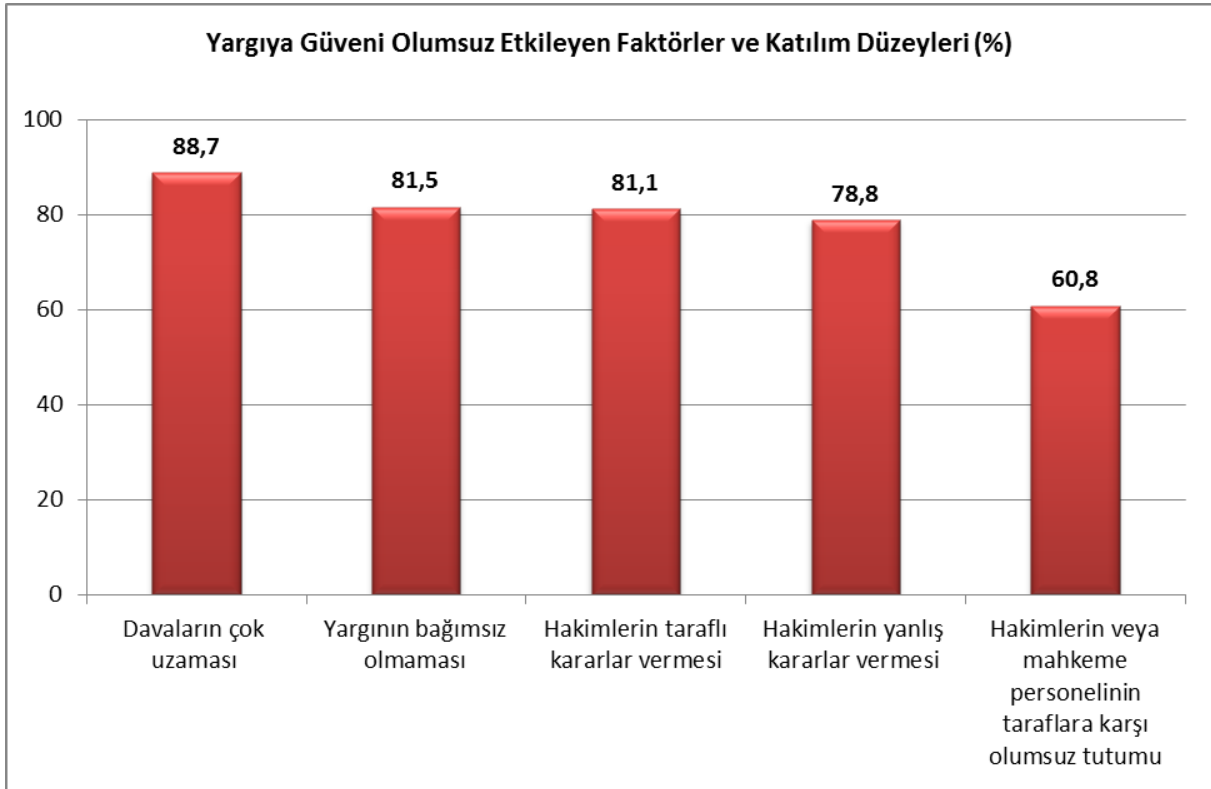
Yargıda rüşvetin yaygın olduğuna inanıyorum. (%)		
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti		
AK Parti	46,6	55,9
CHP	67,6	67,8
MHP	57,3	63,1
HDP	60,5	59,0
Etnik Köken		
Türk	54,1	57,3
Kürt	67,6	61,6
Mahkeme Deneyimi		
Mahkeme deneyimi var	56,8	62,2
Mahkeme deneyimi yok	54,5	55,5
Öğrenim Durumu		
İlköğretim veya daha düşük	55,0	55,0
Lise mezunu	57,3	62,3
Üniversite mezunu ve üzeri	54,5	63,7
Yaş		
18-29	61,8	60,3
30-49	51,6	56,9
50 yaş ve üzeri	57,9	59,6
Hanenin Aylık Toplam Geliri		
2000 TL ve altı	57,7	59,1
2001-4000 TL	55,1	56,1
4001 TL ve üzeri	51,5	62,4

Tabloda değerleri verilen ve mahkeme süreçlerini sorgulayan her iki soruda da yargıya bakış AK Parti seçmeninde diğer partiler göre daha olumlu iken, CHP seçmeninde en olumsuz düzeydedir.

Ölçülen her iki soruda da yargıya dönük görüşler Kürtlerde Türklere göre, mahkeme deneyimi olanlarda olmayanlara göre daha olumsuzdur. Çok büyük kırılmalar olmamakla birlikte bu iki soruya ait öğrenim durumu, yaş ve gelir durumuna göre farklılaşmalar tabloda verilmiştir.

8. YARGIYA GÜVENİ OLUMSUZ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çalışmada, kişilerin yargıya güvenini olumsuz etkileyen hususlar, farklı çalışmalarda sorgulanan konular da dikkate alınarak, beş farklı soru ile ölçülmüştür. Bulgular, kişilerin yargıya güvenini en fazla olumsuz etkileyen hususun davaların çok uzaması olduğunu göstermektedir. Kişilerin %88,7’si davaların çok uzamasının yargıya güvenlerini olumsuz etkilediğini söylemektedir. Yargının bağımsız olmaması, hakimlerin taraflı kararlar vermesi ve hakimlerin yanlış kararlar vermesi, kişilerde %80’ler düzeyinde yargıya güveni olumsuz etkileyen diğer üç konu olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında, hakimlerin veya mahkeme personelinin taraflara karşı olumsuz tutumunun yargıya güvenlerini olumsuz etkilediğini söyleyenlerin oranı ise %60,8’dir. Bu başlıkta incelenen ve bulguları ortaya konulan bu beş konudaki problemler gerçekte yargının temel problem alanlarını göstermektedir.

Genel olarak bu beş soru ile ölçülen durumlara, CHP seçmenin en olumsuz, AK Parti seçmenin ise en olumlu bakan gruplar olduğu görülmektedir.

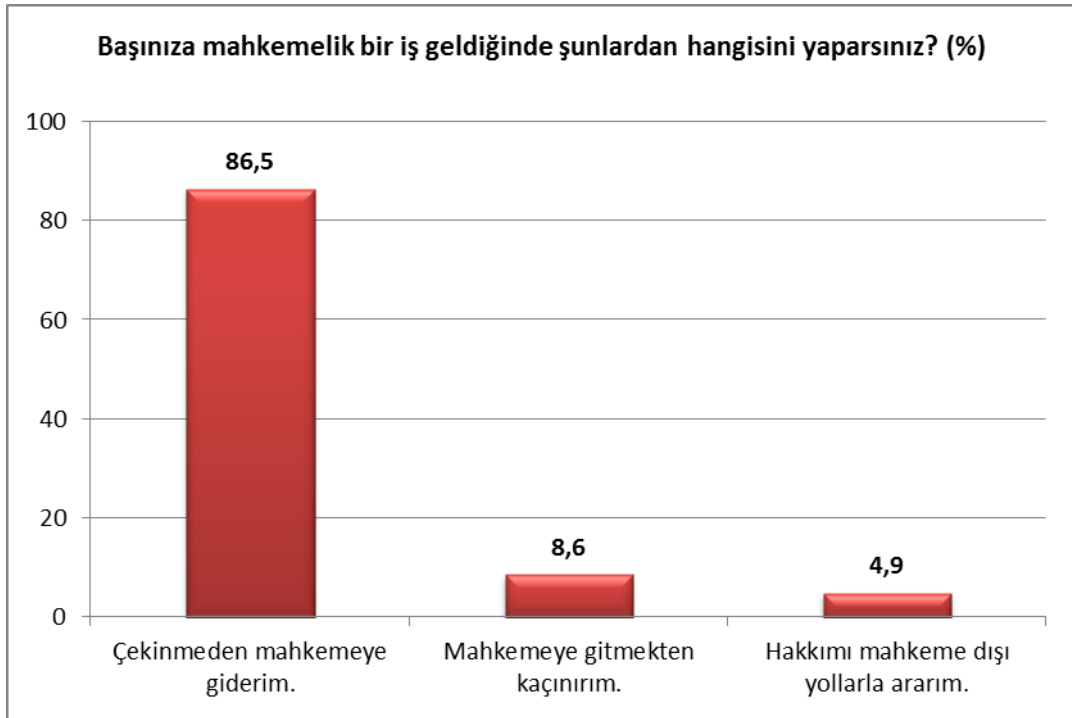
Kişilerin yargıya güvenini olumsuz etkileyen konuları ölçen bu beş soruya ait farklılaşmalar kişilerin etnik kökenine, mahkeme tecrübesine ve diğer demografik özelliklerine göre çok büyük kırılmalar göstermemekle birlikte, bu konudaki ayrıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yargıya Güveni Olumsuz Etkileyen Soru Değerleri ve Farklılaşması (%)					
	Yargının bağımsız olmaması / siyasallaşması	Hakimlerin taraflı kararlar vermesi	Hakimlerin yanlış kararlar vermesi	Davaların çok uzaması	Hakimlerin veya mahkeme personelinin taraflara karşı olumsuz tutumu
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti					
AK Parti	70,4	73,4	70,9	85,2	59,1
CHP	93,8	89,8	86,0	92,3	67,2
MHP	86,3	77,5	75,0	87,5	62,5
HDP	85,9	76,6	87,5	85,5	57,8
Etnik Köken					
Türk	81,8	80,8	76,6	88,4	62,1
Kürt	83,3	77,8	81,9	85,7	56,9
Mahkeme Deneyimi					
Mahkeme deneyimi var	84,1	81,7	78,2	85,1	63,8
Mahkeme deneyimi yok	79,5	80,8	79,3	91,4	58,6
Öğrenim Durumu					
İlköğretim veya daha düşük	81,1	82,5	78,9	88,5	61,6
Lise mezunu	79,4	80,0	81,3	88,8	59,2
Üniversite mezunu ve üzeri	85,2	77,6	75,5	88,8	60,2
Yaş					
18-29	79,9	80,0	79,4	89,1	61,7
30-49	80,2	78,4	76,3	88,3	60,1
50 yaş ve üzeri	84,2	85,5	82,0	89,0	61,5
Hanenin Aylık Toplam Geliri					
2000 TL ve altı	80,0	83,3	78,5	89,9	63,6
2001-4000 TL	82,1	78,7	78,9	88,2	56,4
4001 TL ve üzeri	83,9	80,3	80,3	86,4	63,2

9. YARGI DIŞINDA ADALET ARAYIŞI

Kişiler başlarına mahkemelik bir iş geldiğinde %86,5 gibi yüksek bir oranda mahkemeye gideceklerini ifade etmektedirler. Ancak, mahkemeye gitmekten kaçınacağını söyleyenlerin oranı %8,6 ve hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını söyleyenlerin oranı %4,9’dur. Bu oranlar bir hukuk devleti için kabul edilebilecek düzeyin üzerindedir. Özellikle, yaklaşık her 20 kişiden birisinin hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını söylemesi, vahim bir durum olmakla birlikte, yargıya düşük güven düzeyinin temel sonuçlarından birisi olarak da görülebilir.

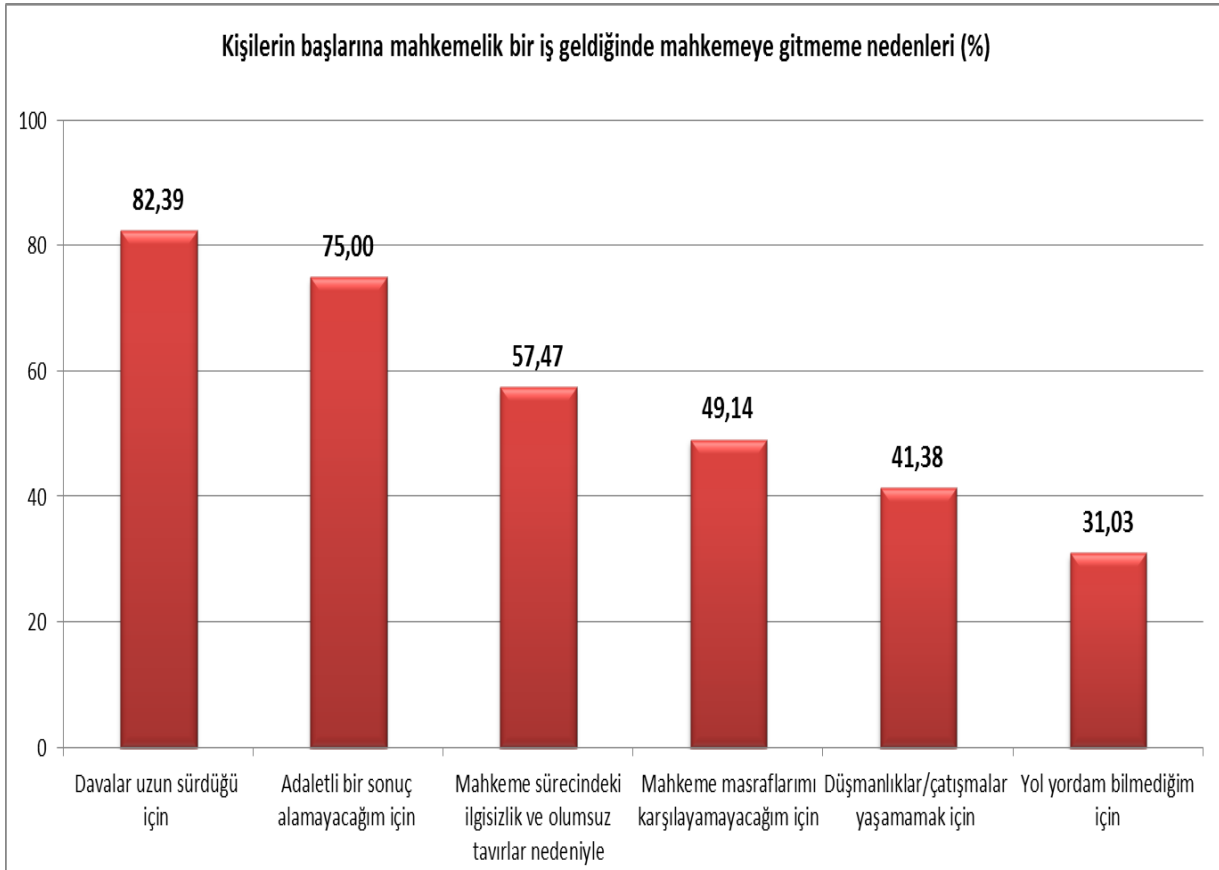
Başlarına mahkemelik bir iş geldiğinde hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını söyleyenlerin oranı AK Parti, CHP ve MHP seçmeni arasında %2-3’ler düzeyinde olmakla birlikte, HDP seçmeninde %14,1 gibi önemli bir orana yükselmektedir. Aynı oran Kürtlerde yine %15 düzeyindedir. Kürtlerdeki ve HDP seçmenindeki bu görece yüksek oranlar, bu insanlarda devlete ve devlet kurumlarına güvenin daha düşük olması ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde feodal yapının etkisini az ya da çok devam ettirmesi ile açıklanabilir.

Hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını söyleyenlerin oranı mahkeme deneyimi olanlarda olmayanlara göre daha yüksektir. Aynı oran, yükselen yaş ile birlikte azalırken, öğrenim durumu ve hane gelirine göre önemli/anlamli bir farklılaşma göstermemektedir.

Başınıza mahkemelik bir iş geldiğinde şunlardan hangisini yaparsınız? (%)				
	Çekinmeden mahkemeye giderim.	Mahkemeye gitmekten kaçınırım.	Hakkımı mahkeme dışı yollarla ararım.	Toplam %
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti				
AK Parti	89,1	7,5	3,5	100
CHP	87,7	10,0	2,3	100
MHP	87,5	10,0	2,5	100
HDP	78,1	7,8	14,1	100
Etnik Köken				
Türk	87,3	8,5	4,1	100
Kürt	73,2	11,3	15,5	100
Mahkeme Deneyimi				
Mahkeme deneyimi var	84,0	9,4	6,6	100
Mahkeme deneyimi yok	88,3	8,0	3,8	100
Öğrenim Durumu				
İlköğretim veya daha düşük	87,7	7,8	4,5	100
Lise mezunu	87,9	7,1	5,0	100
Üniversite mezunu ve üzeri	81,5	12,3	6,2	100
Yaş				
18-29	84,5	8,0	7,5	100
30-49	85,8	8,9	5,3	100
50 yaş ve üzeri	88,5	8,2	3,3	100
Hanenin Aylık Toplam Geliri				
2000 TL ve altı	87,8	8,2	4,1	100
2001-4000 TL	86,0	8,4	5,7	100
4001 TL ve üzeri	84,3	9,9	5,8	100

Kişilerin Mahkemeye Gitmeme ve Hakkını Mahkeme Dışı Yollarla Arama Nedenleri

Kişilerin mahkemeye gitmeme ve hakkını mahkeme dışı yollarla arama nedeni sorgulandığında ise davaların uzun sürmesi (%82,4) ve adaletli bir sonuç alınamayacağına inanç (%75) en önemli ilk iki neden olarak ortaya çıkmaktadır. Kişilerin bu tercihinde; mahkeme sürecindeki ilgisizlik ve olumsuzluk (%57,5), mahkeme masraflarını karşılayamamak (%49,1), düşmanlıklar/çatışmalar yaşamamak (%41,4) ve yol yordam bilmemek (%31) de önemli derecede etkili olan faktörler arasındadır.

Mahkemeye gitmeyeceğini söyleyen kişiler arasında, mahkemeye gitmeme ve hakkını mahkeme dışı yollarla arama nedenleri Türkler ve Kürtler arasında fazla farklılaşmazken, mahkeme deneyimi olmayanlarda, mahkeme masraflarını karşılayamamak, düşmanlıklar/çatışmalar yaşamamak ve yol yordam bilmemek kişileri mahkemeye gitmekten alıkoymak arasında mahkeme deneyimi olanlara göre daha fazla öne çıkmaktadır.

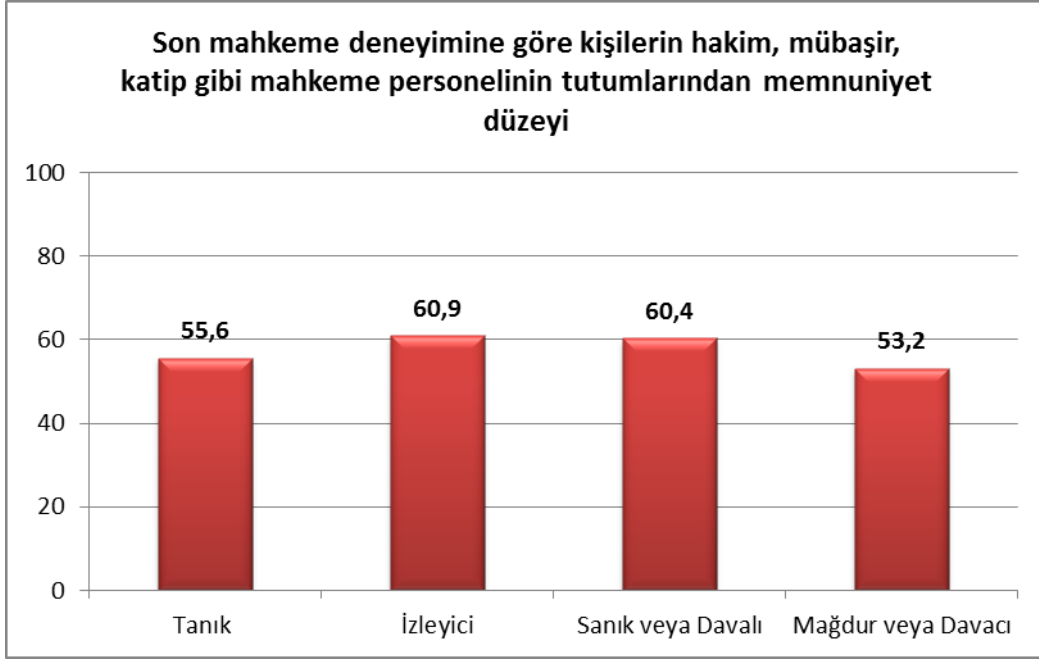
Öğrenim durumu düştükçe, mahkeme masraflarını karşılayamamak kişileri mahkemeye gitmekten daha fazla alıkoymak, öğrenim düzeyi yükseldikçe mahkeme sürecindeki ilgisizlik ve olumsuzluk kişileri daha fazla rahatsız etmektedir. Yaş yükseldikçe, davaların uzun sürmesi kişileri mahkemeye gitmekten daha fazla, adaletli sonuç alamayacağına inanç ve düşmanlıklar/çatışmalar yaşamamak düşüncesi ise daha az alıkoymaktadır. Hane geliri 4 bin TL ve üzerinde olan kişilerden mahkemeye gitmeyeceğini söyleyenler arasında, ortaya konulan bu altı farklı neden diğer gelir gruplarına göre çok daha az etkili olmuştur.

Kişilerin Mahkemeye Gitmeme veya Haklarını Mahkeme Dışı Yollarla Arama Nedenleri (%)						
	Adaletli bir sonuç alamayacağım için	Davalar uzun sürdüğü için	Mahkeme masraflarımı karşılayamayacağım için	Yol yordam bilmediğim için	Düşmanlıklar/ çatışmalar yaşamamak için	Mahkeme sürecindeki ilgisizlik ve olumsuz tavırlar nedeniyle
Etnik Köken						
Türk	74,0	85,8	49,2	31,2	40,0	62,4
Kürt	76,2	81,0	47,4	33,3	42,9	47,6
Mahkeme Deneyimi						
Mahkeme deneyimi var	78,5	83,5	39,7	27,8	36,7	51,9
Mahkeme deneyimi yok	72,9	81,3	57,3	33,0	44,7	62,8
Öğrenim Durumu						
İlköğretim veya daha düşük	77,4	90,5	60,7	32,9	37,8	56,1
Lise mezunu	71,7	71,7	52,2	32,6	47,8	58,7
Üniversite mezunu ve üzeri	73,8	78,6	26,8	26,2	40,5	61,9
Yaş						
18-29	79,5	76,9	53,8	30,8	51,3	64,1
30-49	74,7	83,5	45,6	30,0	40,0	55,6
50 yaş ve üzeri	71,1	86,7	53,3	34,1	36,4	56,8
Hanenin Aylık Toplam Geliri						
2000 TL ve altı	84,4	85,9	51,6	34,4	42,2	60,9
2001-4000 TL	71,2	82,2	56,8	34,7	45,8	63,9
4001 TL ve üzeri	65,8	78,9	30,6	18,9	32,4	40,5

* Yukarıdaki tablo değerleri mahkemeye gitmeyeceğini veya hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını beyan eden 172 kişinin cevapları üzerinden hazırlanmış olup bu kişilerden sadece 70’inin oy verdiği siyasi parti belli olduğu için ve gruplardaki örneklem sayısı 30’un altında kaldığı için siyasi partilere göre bir farklılaşma analizi yapılamamıştır.

10. MAHKEME DENEYİMİ VE ADLİ PERSONEL MEMNUNİYETİ

Son mahkeme deneyimine göre kişilerin mahkeme personelinden memnuniyet düzeyleri yüzölçekte yaklaşık olarak 53-61 aralığındadır. Son mahkeme deneyimindeki mahkeme personelinden en az memnun kaldığını belirten grup 53,2 düzeyi ile mağdur veya davacılar iken, en memnun kesim 60,9 ile izleyicilerdir.

Son Dava Deneyimindeki Mahkeme Personelinden Memnuniyet (%)	
2015 Seçiminde Oy Verilen Parti	
AK Parti	58,6
CHP	50,0
MHP	60,5
HDP	49,1
Etnik Köken	
Türk	55,6
Kürt	56,8
Mahkeme Deneyimi	
Mahkeme deneyimi var	56,2
Mahkeme deneyimi yok	57,4
Öğrenim Durumu	
İlköğretim veya daha düşük	60,4
Lise mezunu	51,1
Üniversite mezunu ve üzeri	53,0
Yaş	
18-29	51,2
30-49	57,0
50 yaş ve üzeri	57,9
Hanenin Aylık Toplam Geliri	
2000 TL ve altı	57,8
2001-4000 TL	55,0
4001 TL ve üzeri	55,5

Son dava deneyimindeki mahkeme personeline yönelik memnuniyeti en yüksek parti seçmeni yüzlü ölçekte 60,5 düzeyi ile MHP’liler iken, en düşük memnuniyet 49,1 ile HDP seçmenine aittir.

İlköğretim ve daha düşük öğrenim düzeyine sahip kişiler 60,4 düzeyiyle diğer öğrenim grubundakilere göre mahkeme personelinden en memnun kalan gruptur. 18-29 yaş aralığındakiler ise 51,2 düzeyi ile diğer yaş grubundakilere göre en az memnuniyet duyan kesimdir. Son dava deneyimindeki mahkeme personeline duyulan güven düzeyleri, gelire, etnik kökene ve mahkeme deneyimine göre anlamlı bir farklılaşma göstermemektedir.

DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Demokrasinin üç temel ayağından birisi olan yargı erkine karşı duyulan toplumsal güven değerleri, o ülkede hukukun ne kadar geçerli olduğu ve adaletin ne kadar tecelli ettiği konularında, yargı kurumlarına ve çalışanlarına yönelik önemli bir geri bildirim niteliğindedir. Bu tarz geri bildirimler, yargının problemlerinin ortaya konması ve çözümler üretilmesi noktasında büyük bir öneme sahiptir.

Son yıllarda yapılmış diğer pek çok araştırmanın sonuçlarıyla benzerlikler taşıyan bu çalışmaya ait bulgular; yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yargıya güven konularında toplumsal görüş ve algıların genelde olumsuz olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, Türkiye’de yargının kurumlar ve kişiler temelinde siyasetin, iktidarın veya belirli toplumsal grupların etkisinde olduğu yönünde bir algının olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra bulgular, tarafların ideolojik/siyasi görüşlerinin, inançlarının, kimliklerinin veya sosyo-ekonomik statülerinin yargılama süreçlerinde hakimlerin kararlarını etkilediğine inanıldığını ve tüm bu sonuçların da etkisiyle toplumun yargıya güveninin düşük olduğunu da ortaya koymaktadır. Bulgular, mahkeme hiyerarşisinde yukarı çıktıkça güvenin yükselme eğiliminde olduğunu göstermekle birlikte, iç hukuktaki dört farklı kurumun da düşük sayılabilecek güven düzeyleriyle, gerçekte toplumun gözünde çok da farklılaşmadığını; toplumun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini güven noktasında iç hukuktaki mahkemelerden daha güvenilir bulduğunu göstermektedir. Tüm bunlar, bir taraftan toplum açısından oldukça tehlikeli sinyaller verirken, öte yandan yargının temel problem alanlarına işaret etmektedir.

Çalışmada, yaklaşık her 6-7 kişiden birisinin, başına mahkemelik bir iş geldiğinde mahkemeye gitmeyeceğini veya hakkını mahkeme dışı yollarla arayacağını söylemesi, önemsiz bir problem gibi görünse de kendisini hukuk devleti olarak tanımlayan bir ülkede çarpıcı bir bulgudur; çünkü bu yönde tercihlerin artması, toplumsal düzeni ve dolayısıyla toplumsal güvenliği tehlikeye atacaktır. Yargı konusundaki problemlerin ve güvensizliğin toplumsal düzeyde yarattığı gerçek kırılma da aslında bu noktada başlamaktadır. “Türkiye bir hukuk devletidir.” görüşüne katılımın yüzlü ölçekte 50 düzeyinde çıkması da yargıya güven ve .. diğer sorgulama alanlarında ortaya konulan bulguları özetler niteliktedir.

Genel olarak bakıldığında, yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı, yargıya güven ve bu çalışmada sorgulanan diğer pek çok konudaki bulguların özellikle kişilerin siyasi görüşüne, etnik kökenine ve mahkeme deneyimine göre belirgin; öğrenim ve gelir durumuna göre ise küçük farklılaşmalar gösterdiği ve bu durumun da ülkedeki kutuplaşmayı bir anlamda yansıttığı söylenebilir. Yargı konusundaki olumlu görüş ve algıları ile AK Parti seçmeni tek başına diğer parti seçmenlerinden ayrılırken; MHP, HDP ve CHP en olumludan en olumsuza doğru sıralanacak şekilde diğer grupları oluşturmaktadır. Ancak, siyasi parti seçmenleri arasındaki bu farklı algılara rağmen, AK Parti seçmeninde dahi yargı ile ilgili olumlu görüş ve algıların orta düzeyin (60’lar düzeyi) üzerine çıkmaması da dikkat çekicidir.

Yargı konusundaki görüş ve algılarda diğer bir ayrışma noktası, yukarıda değinilen etnisite temelinde Kürtler ve Türkler arasındadır. Yargıya yönelik algılar Kürtlerde Türklere göre daha olumsuzdur. Bu durumu, son 30 yıldır devam eden terör olaylarının, terörle mücadele sürecinde yapılan bazı hataların ve terör örgütünün ayrımcılık yönündeki propagandalarının doğal bir sonucu olarak görmek yanlış olmayacaktır. Çok büyük kırılmalar olmamakla birlikte, genelde üniversite mezunları ve yüksek gelir grubunda olan kişilerin yargı konusunda daha olumsuz görüşlere sahip olduğu da söylenebilir. Bu durum ise daha yüksek sosyo-ekonomik statüdeki kişilerin hem daha yüksek standartları hedeflemeleri hem de mevcut yargı sistemine daha eleştirel yaklaşımları ile açıklanabilir. Son kırılma noktası ise, yargı ile ilgili olumsuz algıların, geçmişte mahkeme deneyimi olanlarda olmayanlara göre daha yüksek oluşudur. Bu durum, yargıda yaşanan problemleri somut olarak deneyimleyenlerin daha olumsuz görüşlere sahip olduğunu göstermekte ve çalışmadaki diğer olumsuz algıların varlığını da doğrulamaktadır.

Bu çalışmada olduğu gibi, Dünya’da ve Türkiye’de yapılan diğer birçok çalışma da Türkiye’de yargının durumunu ortaya koymaktadır. Hukukun üstünlüğünün geliştirilmesini hedefleyen bağımsız bir kuruluş olan Dünya Adalet Projesi (World Justice Project) tarafından bu yıl beşincisi yayımlanan Hukukun Üstünlüğü Endeksi’nde (Rule of Law Index) Türkiye, 102 ülkeden oluşan dünya sıralamasında 80. sırada yer almış ve bir önceki yıla göre 21 sıra gerilemiştir. Doğu Avrupa ve Orta Asya grubunda yer alan Türkiye, bölge sıralamasında 13 ülke arasında 12’inci, orta üst gelir grubundaki 31 ülke arasında ise sadece İran ve Venezüella’nın önünde yer alarak 29. sırada yer almıştır. Rapor sekiz kriter baz alınarak oluşturulmuştur ve bu alt başlıklarda Türkiye’nin 102 ülke arasındaki sıralaması ise şu şekilde gerçekleşmiştir: Hükümet/idare yetkilerinin sınırlandırılmasında 95’inci, yolsuzluktan arınmışlıkta 49’uncu, devletin şeffaflığında 82’inci, temel haklarda 96’ıncı, toplumsal düzen ve güvenlik 68’inci, düzenlemelerin etkililiğinde 46’ıncı, medeni hukukta adaletin sağlanmasında 63’üncü, ceza hukukunda adaletin sağlanmasında 76’ıncı sıradadır.¹

Türkiye özelinde yapılan, örneklemi ve ölçekleri farklı çalışmalarda da kurumlara güven düzeyi itibarıyla yargı, diğer kurumlarla kıyaslandığında genel olarak son sıralarda yer almıştır. Metropoll Araştırma Şirketi’nin yaptığı “Türkiye’nin Nabzı” (Haziran 2015) araştırma sonuçlarına göre, yargıya güven onlu ölçekte 5’tir.² Global’in “Türkiye Toplumsal Eğilimler 2015 Anketi” sonuçlarına göre ise, yargıya güven %45,9 olarak bulgulanmış ve yargı medyadan sonra en az güvenilen kurum olmuştur. Yine aynı çalışmada, yargı bağımsızdır diyenlerin oranı yalnızca %39’dur.³ Kadir Has Üniversitesince her yıl yapılan “Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması”nın sonuçları ise 2012-2015 yılları arasında yargıya güvenin yıllara göre gittikçe azalan bir eğilim çizdiğini göstermektedir. Ayrıca, bu araştırmalarda yargının siyasallaştığını düşünenlerin sayısı yine yıllara göre artış göstermekle birlikte, bu dört farklı çalışmada da insanların yarısından fazlası yargının siyasallaştığını düşündüğünü belirtmiştir.⁴

Tüm bu bulgulardan hareketle, yargı sorunlarının yasal, yapısal ve uygulama temelinde araştırılması, ortaya konulması ve sonrasında çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yargıdaki fonksiyonel ve yapısal sorunların tek kaynağının kanun yapıcılar ve bunun uygulayıcıları olduğunu söylemek toplumsal etkiyi göz ardı eden tek taraflı bir bakış açısı olacaktır. Vatandaşları da bu resime dahil ederek, onların sahip olacağı üst düzey hukuk nosyonunun aslında, yapısal ve özellikle de fonksiyonel sorunların çözümü için bir baskı unsuru olacağı unutulmamalıdır. Ayrıca, demokrasilerde yargının en temel görevlerinden birisinin de devletin mutlak iktidarına karşı vatandaşları korumak olduğunun bilincine sahip bireylerden oluşan bir toplumda, yargının rahatlıkla devletin bir kontrol ve baskı aracı haline gelmesi zorlaşacaktır. Bu bağlamda, Türkiye’de tüm kesimlerde eksikliği hissedilen temel hukuk bilgisi ve hukuk nosyonu konusunda toplumun eğitilmesi ve ülkede yargı dahil her alanda hissedilen keskin kutuplaşmanın ve buna bağlı kadrolaşma çabalarının ve toplumsal güvensizliğin de bir şekilde aşılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma bulguları yakın geçmişte yapılan pek çok araştırmanın ortaya koyduğu bulgularla önemli oranda örtüşmekle birlikte, yargı alanındaki temel problemleri tanımlaması ve bu problemlere farklı toplumsal kesimlerin bakışını ortaya koyması açısından dikkate değer veriler sunmaktadır. Yargı sorunlarını çözememiş, ülkede adaleti gerçek anlamda tesis edememiş bir ülke olarak Türkiye’nin bölgesinde ve dünyada güçlü bir aktör olması mümkün olmadığı gibi, kendi insanlarına demokratikleşme ve özgürlükler anlamında düzeyli bir yaşam sunması da imkansızdır. Bu

¹ Rule of Law Index 2015, (Erişim tarihi: 19.08.2015), <http://data.worldjusticeproject.org/#groups/TUR>.

² Türkiye’nin Nabzı Haziran 2015, (Erişim tarihi:10.08.2015), <http://www.metropoll.com.tr/upload/content/files/1785-turkiyenin-nabzi-haziran-2015.pdf>.

³ Türkiye Toplumsal Eğilimler Anketi 2015, 18 Mart 2015, (Erişim tarihi:10.08.2015) <http://globalpse.org/global-turkiye-toplumsal-egilimler-anketi-2015/>.

⁴ Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması Kantitatif Araştırma Özeti, 20 Ocak 2015, (Erişim tarihi: 10.08.2015), <http://www.khas.edu.tr/uploads/turkiye/tssea-2015.pdf>.

çerçeve, hem yasalarla, hem uygulamalarla hem de hukuk nosyonunun içselleştirildiği bir toplum yapısıyla yargı bağımsızlığına, yargıçların tarafsızlığına, hakim teminatına ve bunlarla birlikte gerçekleştirilecek yapısal iyileştirme ve reformlara yönelik acil ihtiyacı tespit etmek gerekmektedir. Bu kapsamdaki temel çözüm önerileri aşağıda sunulmuştur.

Öneriler

Türkiye’nin yargı problemlerine de yansıyan en önemli sorunu, kutuplaşma, önyargılar ve bu olguların yarattığı gruplar arasındaki güvensizliktir (Yapılan ulusal ve uluslararası pek çok çalışma Türkiye’de toplumsal güvenin %10’lar düzeyinde olduğunu göstermektedir.). Bu durum farklı grupların Türkiye’de yargıya ve diğer kurumlara egemen olma yönündeki çabalarının temel güdüsüdür. Türkiye’de siyasetçiler başta olmak üzere, tüm toplumsal kesimler öncelikle kutuplaşmaları, önyargıları ve güvensizliği açacak, içinde temel hakların ve ödevlerin de olduğu bir toplumsal sözleşmeyi tartışmak ve hayata geçirmek zorundadır. Aksi halde yargı dahil hiçbir alanda sağlıklı ve köklü çözümler üretmek mümkün değildir.

Türkiye’de tüm toplumsal kesimlerde ve hatta yargı çalışanlarında temel hukuk nosyonu ve hukuka saygı konusunda önemli bir eksiklik olduğu tespiti de yapmak gerekmektedir. Bu durum, ülkeyi hukukun üstünlüğü noktasında, sadece Avrupa ülkelerinin değil diğer pek çok ülkenin de gerisinde bırakmaktadır. Ayrıca, hukuk normlarının herkesi bağlaması ve mahkeme kararlarının tereddütsüz uygulanmasından öte, adalete saygının içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de tüm eğitim/öğretim aşamalarında bireylere hukuk nosyonunu kazandıracak bir program hayata geçirilmelidir.

Bağımsız bir yargı için çözüm önerileri:

- ❖ Siyasilerin şekillendirdiği ve karar süreçlerinde etkin olduğu bir HSYK yapısı yargı bağımsızlığının önündeki en büyük engeldir. Mevcut durumda Adalet Bakanlığın ve HSYK hakimlerin ve savcılarının siyasallaşmasına zemin hazırlamaktadır. Hakimlerin kararları nedeniyle sık sık atamaya tabi olduğu durumlar ve hatta meslekten el çekirme ve tutuklanmaya kadar giden kovuşturmalar hakim teminatını ortadan kaldırdığı gibi, siyasallaşan yargıya dönük önemli işaretler vermekte ve HSYK yapısını ve işleyişini sorgulanır hale getirmektedir. Buradan hareketle, içinde iktidarın veya iktidara bağımlı aktörlerin (bakan, müsteşar vb.) olmadığı bağımsız bir HSYK yapısına dönük yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- ❖ Hakim ve savcılarının idari görevleriyle ilgili denetim ve soruşturmaları halen Adalet Bakanlığı teşkilatındaki müfettişler eliyle yapılmaktadır ve bu durum yargı bağımsızlığı ile çelişmektedir. Hakimlerle, savcılarla ve mahkemelerle ilgili idari konular da dahil her türlü denetim ve değerlendirme bağımsız HSYK birimlerince yerine getirilmelidir.
- ❖ Hakim ve savcı adaylarının seçim/mülakat süreçlerinin Adalet Bakanlığının yani siyasilerin inisiyatifinde gerçekleştirilmesi ve karar süreçlerinin subjektif kriterlere dayandırılması, geçmişte olduğu gibi bugün de problem yaratmaktadır. Hangi kesim egemen olursa olsun tek renkli bir yargı, ülkede adaletin tesisinden daha çok çatışmanın tarafı ve kaynağı haline gelecektir. Geçmişte hep tartışma konusu olan bu husus, hakim ve savcı adaylarının seçiminin bağımsız HSYK yapısı içindeki bir kurul tarafından yapıldığı bir düzenleme ile sorun olmaktan çıkarılmalıdır.
- ❖ Sadece görevden alınma veya meslekten uzaklaştırılma değil, hakim ve savcılarının yer değiştirmesinin bile istisnai bir uygulama haline getirildiği Avrupa’da ve gelişmiş ülkelerde bu

konu “hakimlik/savcılık teminatı” kavramı altında düzenlenmiştir. Türkiye’de ise hakimler ve savcılar, hoşa gitmeyen kovuşturmaları ve kararları nedeniyle defaaten atamaya tabi tutulabilmekte veya görevden alınarak haklarında kovuşturma açılabilir. Bağımsız bir HSYK yapısı içinde, hakim ve savcılarının uygulama ve kararları nedeniyle kovuşturulmasını veya görevden alınmasını engelleyecek ve atanmalarını (ülke şartlarının zorunlu kıldığı ve belli dönemlerde, objektif kriterlere dayandırılacak atamalar dışında) önleyecek düzenlemeleri yapmak ve pratiğe dökmek gerekmektedir.

Tarafsız bir yargı için çözüm önerileri:

- ❖ Türkiye’de 4483 sayılı “Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun” hükümleri; memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkındaki soruşturmaları izne tabi kılmaktadır. Bu tarz bir uygulama dünyada neredeyse hiç bir ülkede kalmamakla birlikte erkler ayrılığı ilkesini de zedelemektedir. En yakın çarpıcı örnek, Soma faciasında maden ile ilgili olumlu raporlar veren ve faciada büyük kusurları bulunan ilgili bakanlık müfettişlerinin hiçbirisi hakkında soruşturma izninin verilmemiş olmasıdır. Uluslararası kuruluşlar ve örgütler tarafından da sürekli eleştirilen, Osmanlı Dönemi’nden kalma ve Avrupa’daki pek çok ülkenin 19. yüzyılda kaldırdığı bu uygulamaya dönük yasanın kapsamı iyice daraltılmalı ve kamu görevlilerinin yargılanmamasına dair idari makamların verdiği kararlara itiraz mercii idari yargı değil adli yargı olmalıdır.
- ❖ Tartışmalı bir konu da olsa devlete karşı davalarda bireylerin haklı olsalar dahi genellikle davayı kaybettiklerine yönelik yerleşik bir algı söz konusudur. Bu sebeple, yargı mensupları devletin tarafını tutmamalı; insan hakları ya da bireysel haklar, devlet güvenliğine ve ulusal güvenliğe birer tehdit olarak algılanmamalı ve hakimler kendilerini devletin temsilcisi ve koruyucusu olarak görmekten vazgeçmelidir. Sami Selçuk’un “Yargının işi, yurdu ve ulusu kurtarmak değil, hukuku kurtarmaktır. Birincisi ise siyasetin ve ordunun işidir.”⁵ sözü bu alanda yaşanan sıkıntıyı ve çözümünü özetler niteliktedir.
- ❖ Siyasilerin yürütülen soruşturmalar veya devam eden davalarla ilgili beyanlarda bulunmaları Türkiye’de hakimlerin/savcılarının tarafsızlığını zedeleyen önemli hususlardan birisidir. Ceza kanununda, “yargı görevini yapanı etkileme (TCK.277)” ve “adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs (TCK.288)” suçları açıkça tanımlanmışken, siyasilerin dokunulmazlık zırhına da dayanarak, bu suçları işleyecek şekilde beyanlarda bulunması kabul edilebilir değildir. Söz konusu iki yasa hükmü ile ilgili bir sorun bulunmamakla birlikte, bu yasaların uygulanmasına dönük sorunları çözmek için en azından milletvekillerinin dokunulmazlıklarının sınırlarını yeniden belirleyecek bir düzenlemeye gidilebilir. Ayrıca, bu konudan mahkum olanların belli bir süre milletvekilliği ve belediye başkanlığı adaylıklarını engelleyen hükümler getirilmesi bu yöndeki müdahaleleri azaltacaktır.
- ❖ Yargının emrinde bir adli kolluk kuvvetinin olmaması yargının idareye ve yürütmeye bağımlılığı noktasında önemli sorunlar doğurmakta ve aynı zamanda delil toplama noktasında uzman kadroların oluşturulmasını da engellemektedir. Türkiye’de bu konudaki problemler yıllardır dillendirilmesine rağmen henüz hiç bir adımın atılmamış olması çok büyük bir eksikliktir. HSYK’ya bağlı olarak teşkilatlanacak, bağımsız yargının emrinde olacak ve uzman kadrolarla desteklenen adli bir teşkilat gecikmeden kurulmalı ve polis ve jandarma teşkilatının içindeki olay yeri inceleme ekipleri ve kriminal laboratuvarları da bu yeni adli teşkilata bağlanmalıdır.

⁵ Sami Selçuk, *Yargının “Hukuk Sınavı” / Türkiye’nin “Demokrasi Sınavı”*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 50-51.

- ❖ Türkiye’de yaşanan mevcut kutuplaşma ve önyargılar hakimlerin/savcılarının farklı kimlikler karşısındaki tarafsızlığını zaman zaman olumsuz etkileyebilmektedir. Gerek hukuk eğitiminde gerekse hakim ve savcılarının meslek içi eğitimlerinde bu kişilerin tarafsızlığını artıracak eğitim/öğretim programlarının planlanması gerekmektedir. Hakim tarafsız kalamayacağını anladığında davadan çekilme iradesini gösterebilmeli ve bu kültür yargıda yaygınlaştırılmalıdır.
- ❖ Yargıda vakıf/dernek/mezhep temelindeki siyasi/ideolojik gruplaşmalar/ kutuplaşmalar adaletin tesisini ve adalete olan güveni sarsmaktadır. Başta HSYK ve yüksek mahkemeler olmak üzere, yargıdaki gruplaşmaları engelleyebilecek çalışmalar yapılmalıdır. Bu konuda çözüm olarak, seçim kanunu ile ilgili değişikliklerin bir sonraki dönem uygulanmasına benzer bir kural HSYK seçimleri konusunda da getirilmelidir. Danıştay, Yargıtay, ağır ceza reisliği ve başsavcılık üyeliklerine/makamlarına ilk defa atanacak kişilere dönük, toplam kadrolar kadar atamaya ehil kişi listesi HSYK tarafından tespit edilmeli ve bu liste yayınlanmalı, kadrolarda boşalma olduğu takdirde ise daha önceki listeden kura usulü ile atamalar yapılmalıdır. Yeni liste ise bir sonraki HSYK döneminde uygulanarak yargı içindeki gruplaşmalar menfaat ilişkileri ve siyasi baskılar asgariye indirilmelidir. HSYK ve Danıştay kadrolarına Cumhurbaşkanı makamınca atanacaklar için de benzer bir sistem tartışılmalıdır.

Yapısal ve idari problemlere yönelik çözüm önerileri:

- ❖ Temel problem yasalar kadar uygulamalardan da kaynaklanmasına rağmen, sıklıkla yapılan kanun değişiklikleri ve çıkarılan torba yasalar, yargıda yaşanan sorunları daha fazla büyötmektedir. Yasama ile yürütme birleştiği takdirde kuvvetler ayrılığı ilkesi çalışmamaktadır. Milletvekillerinin bakan seçilmesi durumunda milletvekilliklerinin res’en düşmesine dönük bir düzenleme, kuvvetler ayrılığı konusunda kısmi bir çözüm niteliğinde olacaktır. Ayrıca, Meclisin yasama yetkisinin, uzmanlarla desteklenen komisyonlar yoluyla daha etkin ve sağlıklı kullanımına dönük tedbirler de düşünülmelidir.
- ❖ Bugün Türk yargısının temel problemi davaların uzun sürmesidir. Gerek ilk derece mahkemelerinde gerekse yüksek mahkemelerde iş yükünü azaltacak ve dava ile temyiz sürelerini kısaltarak kabul edilebilir bir düzeye çekebilecek ve davaları 2-3 celsede sonuçlandırabilecek yapısal düzenlemeler (fiziksel imkanlar, teşkilat, kadro ve süreçler temelinde) ve iyileştirmeler gerçekleştirilmelidir.
- ❖ Hakim ve savcılarının özlük hakları da tarafsızlıklarını sağlayacak şekilde iyileştirilmeli ve siyasilere kullanamayacağı temel bir esasa bağlanmalıdır. Buna dönük olarak, birinci sınıfa ayrılan hakim ve savcılarla HSYK ve yüksek yargı üyelerinin maaşları milletvekili maaşına denk olmalıdır. Bu durum yüksek mahkemelere seçilmeye yönelik menfaat mücadelesini ve gruplaşmaları da önemli derecede ortadan kaldıracaktır.

Eğitim, yetkinlik ve kaliteye yönelik çözüm önerileri:

- ❖ Günümüzde hukuk fakültelerinde verilen eğitim ile uygulamanın örtüşmemesi söz konusudur. Bir hukuk öğrencisi mezun olduktan sonra adeta okuduğu kitaplardaki ve hocalarından dinlediği bilgileri bir yana bırakıp, mahkemelerde çalışarak hukuku öğrenmek zorundadır. Bu noktadan hareketle, kuram ile uygulamanın el ele gitmesi sağlanmalı, uygulamacılar bilim insanlarından kopuk olmamalı ve bilimsel temellere ve ilkelere göre sorun çözme kültürü yaygınlaştırılmalıdır.⁶

⁶ Bu madde, Sami Selçuk, “Filodoks”(Laşan)Lar İle “Kien” (Leşen) Ler Kutuplaşmasında Bocalayan Hukukun Dramı”, TAAD 4, Sayı:12 (Ocak 2013):16-18’den aktarılmıştır.

- ❖ Hukuk fakültelerinin sayısı son yıllarda oldukça artmıştır. Temelde bir problem olarak görülmeyebilirse de derinlemesine bakıldığında bu durumun, eğitimin kalitesini düşürdüğü söylenebilir; çünkü bir taraftan bu üniversitelerde ders verecek öğretim elemanı bulmada sıkıntı yaşanırken diğer taraftan da hukuk fakültelerinin mahallileşmesi problemi ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum özellikle hukuk fakülteleri için ciddi bir sıkıntıdır; çünkü öğrenciler hem hukuk nosyonu edinememekte hem de kendi şehirlerinden dışarı çıkmadan, farklı kimliklere ya da kültürlere mensup insanları tanımadan hukuk fakültelerinden mezun olmaktadır. Bu sebeple, en başta hukuk fakülteleri bir anlamda “yüksek lise” görüntüsünden uzaklaştırılmalı, gerekirse hem mezunların hem de öğretim görevlilerinin baz alınacağı bir başarı sıralaması ile bazı fakülteler kapatılmalı ve eğitimin kalitesi yükseltilmelidir.⁷ Ayrıca meslekte yetkinlik sorgulaması sadece okullarla sınırlı bırakılmamalı ve ilk derece mahkemelerinde görevli hakim ve savcılar ile avukatlara beş yılda bir hukuki yeterlilik sınavı getirilmeli, bu sınavda başarılı olamayanlar için ilave bir eğitim planlanmalıdır.
- ❖ Avrupa’da lise mezunları bakalorya yaptığı için hukuk fakültelerine giren kişiler yaşça ve bilgice daha olgun iken; ABD üniversitelerinde hukuk eğitimi, sosyal bilimlerde eğitim alan 3-4’üncü sınıf öğrencilerinden veya mezunlarından seçim yapılarak başlatılmaktadır.⁸ Türkiye, Avrupa ülkeleriyle mukayese edildiğinde en genç hakim/savcı olunabilen ülkedir. İnsanlar 21-22 yaşında hukuk fakültelerinden mezun olup, iki yıl staj gördükten sonra 23 yaşında kürsüye çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra, küçük bir ilçeye ataması çıkan bu hakimler, orada yeterli hakim olmadığı için ceza davası, hukuk davası, ticaret davası, aile davası gibi her tür davaya bakmakta ve çoğu zaman yardım alacak veya örnek olacak birisini de bulamamaktadır. Bu da yeni mezun olmuş genç bir hakimın taşıyabileceğinden ağır bir yükür.⁹ Bu problemten hareketle, hakim ve savcılar tek kaynak olarak, en az beş, en çok sekiz yıl fiili avukatlık yapmış 35 yaşından küçük kişiler arasından objektif sınavlarla seçilmeli ve bu kişiler için yardımcı hakimlik ve savcılığı da içeren en az üç yıl staj planlanmalıdır. Yeni hakim/savcılar mahkemelerin iş yükünü de azaltmak adına rutin sayılabilecek davalarda görevlendirilip, tecrübe kazandıkça daha karmaşık davalara kaydırılabilir. Alternatif bir model olarak, hakim ve savcılar dosya yükünü azaltmak amacıyla, hukuk danışmanı, yazman ve dosya tetkikine yardımcı kişilerden oluşan kadrolar açılabilir.¹⁰ Ayrıca, hakim ve savcılar mesleğin özellikle ilk yıllarında bilgi edindirme amacı yanında kendilerine özgüven de sağlayacak kişisel gelişim programları yoluyla eğitilmelidir.

⁷ Bu madde, çalışma için yapılan mülakatlardan Prof. Dr. Şahin Akıncı’ya ait açıklamalar çerçevesinde oluşturulmuştur.

⁸ İlber Ortaylı, *Osmanlı Barışı*, (İstanbul:Timaş Yayınları, 2007), 193.

⁹ Bu öneri, çalışma için yapılan mülakatlardan Prof. Dr. Şahin Akıncı’ya ait açıklamalar çerçevesinde oluşturulmuştur.

¹⁰ İlber Ortaylı, *Osmanlı Barışı*, (İstanbul:Timaş Yayınları, 2007), 192.

EK- ANKET FORMU

“TÜRKİYE’DE YARGIYA TOPLUMSAL BAKIŞ” ÇALIŞMASI SORU KAĞIDI

Şimdi okuyacağım ifadelere katılım düzeyinizi 0-10 arasında (0= hiç katılmıyorum 10= tamamen katılıyorum şeklinde) puanlayınız.

1. Türkiye bir hukuk devletidir.
2. Türkiye’de mahkemeler adaletli kararlar verir.
3. Türkiye’de yargı sistemi ve mahkemeler siyasetin/iktidarın etkisi altındadır.
4. Hakim ve savcıların tayinlerine hükümet müdahale etmektedir.
5. Hakim-savcı alımlarında iktidar yanlıları kayırılmaktadır.
6. Yargılamalarda kadınlara yönelik negatif ayrımcılık yapılmaktadır.
7. Hakimler, kişilerin siyasi düşüncesine göre karar vermektedir.
8. Yargıda etnisite, din ve ideoloji temelli gruplaşmalar ve kutuplaşmalar vardır.
9. Mahkemeler, yoksullara ve zayıflara karşı zengin ve güçlü tarafı tutmaktadır.
10. Devlet ve vatandaş arasındaki davalarda, vatandaş kaybetmeye mahkumdur.
11. Yargıda rüşvetin yaygın olduğuna inanıyorum.
12. Hakimler yeterince inceleme ve değerlendirme yapmadan sadece bilirkişi raporlarına göre karar vermektedir.

Şimdi okuyacağım kişilere/kurumlara güven düzeyinizi 0-10 ölçeğinde (0= hiç güvenmiyorum, 10= Çok güveniyorum şeklinde) ifade ediniz.

13. Türkiye’de avukatlara güveniyorum.
14. Türkiye’de savcılara güveniyorum.
15. Türkiye’de hakimlere güveniyorum.
16. Türkiye’de Anayasa Mahkemesine güveniyorum.
17. Yargıtaya güveniyorum.
18. Danıştaya güveniyorum.
19. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine güveniyorum.
20. Türkiye’de ilk derece (ilk başvuru) mahkemelerine güveniyorum.

Şimdi okuyacağım sorular için sizin için doğru olan cevabı veriniz

21. Başınıza mahkemelik bir iş geldiğinde şunlardan hangisini yaparsınız?

- a. Çekinmeden mahkemeye giderim.
- b. Mahkemeye gitmekten kaçınırım.
- c. Hakkımı mahkeme dışı yollarla ararım.

22. (21. Soruda B veya C diyenlere bu soru sorulacak. A diyenler direkt 23’e geçecek.) Mahkemeye neden gitmezsiniz veya hakkınızı neden mahkeme dışı yollarla ararsınız? (Her şık için evet-hayır cevabı sunulacak)

a. Adaletli bir sonuç alamayacağım için	( ) Evet	( ) Hayır
b. Davalar uzun sürdüğü için	( ) Evet	( ) Hayır

- c. Mahkeme masraflarımı karşılayamayacağım için ( ) Evet ( ) Hayır
- d. Yol yordam bilmediğim için ( ) Evet ( ) Hayır
- e. Düşmanlıklar/çatışmalar yaşamamak için ( ) Evet ( ) Hayır
- f. Mahkeme sürecindeki ilgisizlik ve olumsuz tavırlar nedeniyle ( ) Evet ( ) Hayır

23. Mahkeme denildiğinde aklınıza ilk gelen aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Adalet / hakkaniyet
- b. Adaletsizlik / güvensizlik
- c. Çözumsuzlük / uzayan süreçler
- d. Korku / hapisane

24. Bu zamana kadar mahkemelik bir işiniz oldu mu?

- a. Evet b. Hayır

25. Son beş yıl içinde bir mahkemede bulundunuz mu? Hangi konumda?

- a. Böyle bir deneyimim/gözlemim olmadı
- b. Tanık olarak
- c. İzleyici olarak
- d. Sanık veya Davalı
- e. Mağdur veya Davacı

26. (25. Soruya “a” cevabı verenlere bu soru sorulmayacak)

Bu son davadaki hakim, mübaşir, katip gibi mahkeme personelinin tutumlarından ne kadar memnun kaldınız?

27. Yargıya güveninizi olumsuz etkileyen sebepler nelerdir? (Her şık için evet-hayır cevabı sunulacak)

- a. Yargının bağımsız olmaması / siyasallaşması ( ) Evet ( ) Hayır
- b. Hakimlerin taraflı kararlar vermesi ( ) Evet ( ) Hayır
- c. Hakimlerin yanlış kararlar vermesi ( ) Evet ( ) Hayır
- d. Davaların çok uzaması ( ) Evet ( ) Hayır
- e. Hakimlerin veya mahkeme personelinin taraflara karşı olumsuz tutumu ( ) Evet ( ) Hayır

28. Öğrenim Durumunuz:

- a. Okur-yazar değil
- b. Diplomasız okur-yazar
- c. İlkokul mezunu (5 yıllık)
- d. İlköğretim mezunu (8 yıllık)
- e. Lise mezunu
- f. Üniversite mezunu (Ön lisans-Lisans)
- g. Yüksek Lisans – Doktora Mezunu

29. Cinsiyetiniz:

- a. Kadın   b. Erkek

30. Yaşınız: .....

31. Hane aylık toplam geliriniz sayacağım dilimlerden hangisine girer:

- a. 1000 TL ve Altı
b. 1001-2000 TL
c. 2001-4000
d. 4001-6000 TL
e. 6001-8000 TL
f. 8001 TL Üzeri

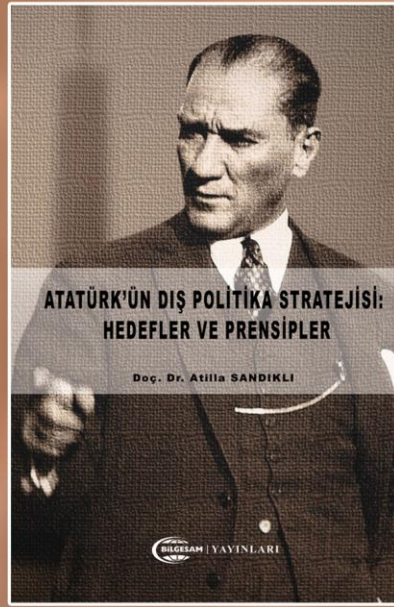
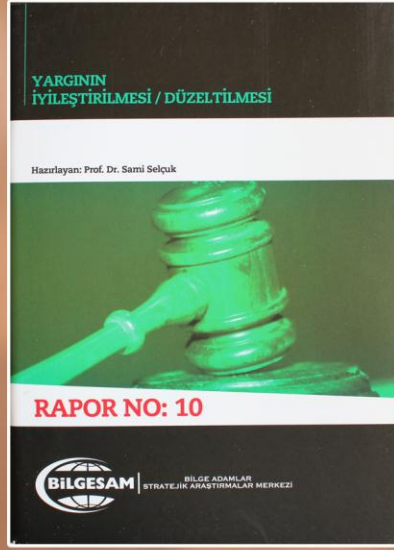
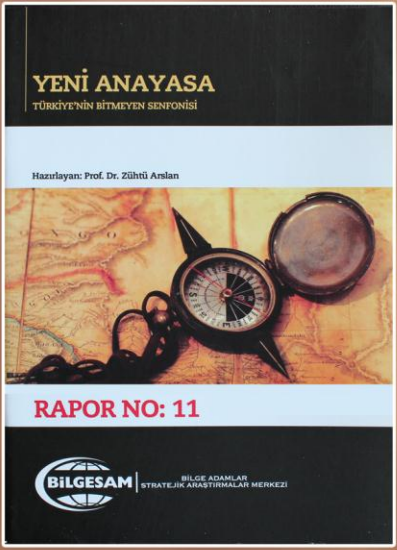
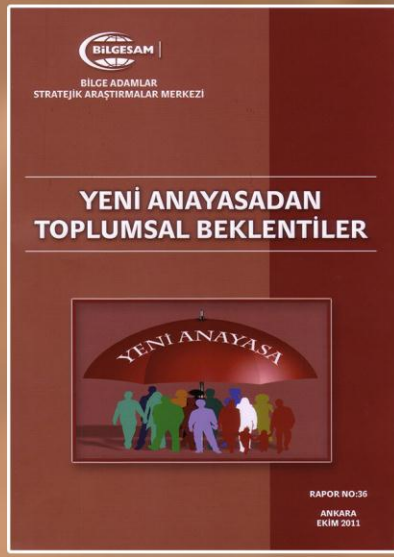
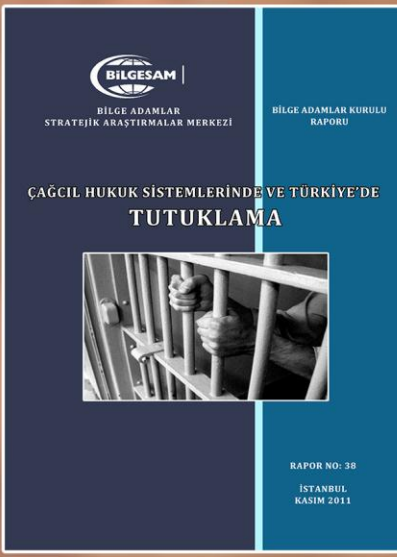
32. Paylaşmanızda bir mahsur yoksa, 7 Haziran 2015 Seçiminde oy verdiğiniz siyasi partiyi öğrenebilir miyim?

- a. AK Parti
b. CHP
c. MHP
d. HDP
e. Diğer
f. Oy / geçerli oy kullanmadım
g. Cevap vermek istemiyorum

33. Son olarak, paylaşmanızda bir mahsur yoksa etnik kökeninizi öğrenebilir miyim?

- a. Türk   b. Kürt   c. Arap   d. Çerkez   e. Diğer: .....   f. Söylemek istemiyorum

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Mecidiyeköy Yolu Caddesi, Celil Ağa İş Merkezi No: 10, Kat: 9 Daire: 36-38

Mecidiyeköy ŞİŞLİ / İSTANBUL

www.bilgesam.org e-posta: bilgesam@bilgesam.org

Tel: 0 212 217 65 91 Faks: 0 212 217 65 93

Atatürk Bulvarı Havuzlu Sok.4/6

A.Ayrancı / Çankaya / ANKARA

www.bilgesam.org e-posta: bilgesam@bilgesam.org

Tel: 0312 425 32 90 Faks: 0312 425 32 90